Motiejus

LIETUVIŲ MOTERŲ ŽURNALAS

1972
2
kovas
balandis

TURINYS

Dr. V. Sruogienė	Seniausieji Lietuvos moterų atvaizdai	2
Dr. O. Gustainienė	Narkotikų vartojimas plinta	6
G. Krivickienė	Našlaičių dainos	10
A. Prišgintaitė	Svajonėlė; Aš nesiginsiu; Seseriai (eil.)	12
E. Vydienė	Gintaras	13
D. Kybartienė	Ašara (eil.)	16
O. Saulaitienė	Petrė Šuopytė	16
D. Mitkienė	Jei pašaukčiau (eil.)	17
• Naujos knygos	Pr. Naujokaitis — Pabūkime	
	P. Orintaitės Liepalotų Medynuose	18
• Šeima ir auklėjimas	I. Malėnas — Motina talkinėja priešmokyklinukui skaitant A - Žu	19
	J. Miškinis — Nenormalių vaikų auklėjimas	
	E. Čekienė — Magdelenos Galdikienės sukaktis	19
• Moterys pasaulyje		23
• Gyvenamoji aplinka	Veda A. Yčienė	24
• Madų ir grožio pasaulis	Veda I. Kairienė	25
• Šeimininkių kampelis	Veda L. Murauskienė	27

ILIUSTRACIJOS

— " —	Radvilų moterys — senos graviūros	2-5
H. Žmuidzinienė	Žiema	7
H. Žmuidzinienė	Aidai	7
A. Skuodaitė	Kristaus įžengimas į Jeruzalę	8
I. Peterienė	Prie lango	9
M. Žymantienė	Iliustracija	10
J. Daniliauskienė	Iliustracijos	12
J. Prapuolenis	Gintaro mozaika	13
N. Silvanavičius	Lietuvaitė su gintarais	14
J. Prapuolenis	Gintaro mozaikos	15
A. Zubienė	Gėlės	17
R. Arbaitė	Gėlės	18

"MOTERIS" LIETUVIŲ MOTERŲ ŽURNALAS 1972 m. Nr. 2 (86)

REDAKCINĖ KOLEGIJA

NORA KULPAVIČIENĖ
redaktorė

ZUZANA DAUGVAINIENĖ
kalbos taisytoja

ZITA DIDŽBALIENĖ
korektorė

skyrius veda

A. YČIENĖ, I. KAIRIENĖ, E. KRIKŠČIŪNIENĖ, L. MURAUSKIENĖ

BRONĖ PABEDINSKIENĖ
administratorė

LEIDŽIA KANADOS LIETUVIŲ KATALIKIŲ MOTERŲ DRAUGIJA

Redakcijos ir administracijos adresas: 1011 College St., Toronto 4, Ont. Kanada. Spaudė "Žiburių" spaudos bendrovė, Toronto, Ontario. Prenumerata metams $5.00; garbės prenumerata $10.00.

Viršelis — aukštaitiškas audinys.

Jei nėra kitaip susitarta, gautąjį medžiagą, kaip straipsnius, nuotraukas ir kt. redakcija negrąžina ir taiso bei tvarko savo nuožiūra.

"MOTERIS" Lithuanian Women's Magazine. 1972 m. Nr. 2 (86) Printed by "The Lights" Printing and Publishing Co. Limited in Toronto.

moteris

1972 Nr. 2 (86)

VELYKINIAI

MARGUČIAI

IR

VILNIETIŠKOS

VERBOS

SENIAUSIEJI LIETUVOS MOTERŲ ATVAIZDAI

V. DAUGIRDAITĖ - SRUOGIENĖ

Mūsų istorinė ikonografija yra labai neturtinga bendrai, o kas liečia moteris, ypatingai. Iki XVI amžiaus net tikrų Lietuvos valdovių atvaizdų neturime. Apie seniausią istoriškai žinomą moterį, prūsų Nomedą, kronikininkai paliko vos keletą eilučių; idealizuojamosios ir legendų apsuptos Birutės vardo net nemini amžininkai, jis teiškyla vėliau, žodinės tradicijos išlaikytas. Kaip atrodė tos XIII—XIV amžių moterys — neturime jokių žinių.

Gal pats pirmasis, ir kiek spėjamas, Lietuvos moters atvaizdas bus vien menkoje reprodukcijoje išlikusi Aldonos Gediminaitės skulptūra, seniau puošusi vienos salės lubas Krokuvos pilyje. Vos 15-os metų *Aldona* buvo 1325 m. išleista už Lenkijos karaliaus Kazimiero Didžiojo (tada ir jis tebuvo 15-os metų) politiniais sumetimais, kada lygiai Gediminui, kaip ir Lenkijos karaliui Vladislovui Lokietkui, buvo svarbu atlaikyti kryžiuočių veržimąsi į abiejų kraštus. Aldona per krikštą gavusi Onos vardą, Lenkijoje įsigijo pagarbos, nes globojo pavargėlius, grąžino lenkams lietuvių paimtus belaisvius ir buvusi labai pamaldi. Betgi su neištikimu jai vyru laimės nesulaukė ir mirė labai jauna. Jos dukters, Pamario kunigaikštienės Elzbietos duktė, irgi Elzbieta, buvo Vokietijos imperatoriaus Karolio IV žmona.

Matydami Jogailos pirmosios žmonos, Jadvygos, atvaizdą, išlikusį Habsburgų genealogijos medyje, galime spėlioti, kad panašiais gaubtuvais gal puošėsi ir jos amžininkės Ona Vytautienė, Aleksandra Algirdaitė ir kitos.

Apie tai, kokius drabužius dėvėjo *Ona Vytautienė*, turime Prancūzijos ir Anglijos karaliaus pasiuntinio Ghillebert de Lannoy, kuris lankėsi Lietuvoje 1414 ir 1421 metais, užuominą. Jis sako, kad Lietuvoje moterys apsirengusios panašiai, kaip Prancūzijoje, įsakmiai, Pikardijojos provincijoje. Čia ir duodame tų drabužių rekonstrukcijos bandymą, atliktą dail. R. Žukaitės. Kunigaikštienė Ona Vytautienė mirė 1418 m. ir palaidota Vilniaus katedroje prie šv. Mykolo altoriaus.

Tiesa, turime net du *Sofijos Vytautaitės* atvaizdus, bet jie, išsiūti vienos Maskvos cerkvės ritualiniuose rūbuose, vargu, ar išsaugojo Didžiosios kunigaikštienės bruožus. *Sofija Vytautaitė*, panašiai kaip ir Aldona, buvo išleista už vyro politiniais sumetimais. Vytautas tebetęsė Algirdo politinį siekimą, kad "Visa Rusija turi priklausyti Lietuvai". Ir kai Sofijos vyras, Maskvos kunigaikštis Vosylius, mirė, Maskvos bajorai buvo apšaukę Vytautą sosto įpėdinio globėju, o protinga, energinga kunigaikštienė savarankiškai tvarkėsi Kremliuje. Bet po Vytauto mirties viršų paėmė priešiška Lietuvai partija ir dalykai pakrypo kita kryptimi. Sofija senatvėje buvo įstojusi į vienuolyną ir priėmusi Eufrozinos vardą. Ji mirė 1453 metais, sulaukusi 82 metų amžiaus. Palaidota jos rūpesčiu pastatydintoje Voznesensko moterų vienuolyno bažnyčioje Maskvoje. Jos duktė, *Ona*, buvo Bizantijos imperatoriaus Jono Paleologo žmona.

Tikresnį supratimą apie XV amžiaus Lietuvos moters aprangą duoda mums Radvilų portretai. Jie mūsų platesnei visuomenei yra visai nežinomi, niekad nebuvo mūsų istorinėje spaudoje reprodukuoti. Tenka pastebėti, kad dauguma jų meniškumu nepasižymi. Gali būti todėl, kad prieš spausdinant XVIII amžiuje dar juos perfotografuoti nebuvo galima, reikėjo juos pergraviruoti į varį ir raižinio atspaudus spausdinti, ypatingai veidų bruožai nukentėjo. Bet iš esmės tie portretai yra beveik vienintelis šaltinis to laikotarpio mūsų krašto kostiumų istorijai. Todėl ir visa eilė jų čia yra skelbiama.

Vargu, ar portretai tų Radvilienių ar Radvilaičių, kurios gyveno XV amžiuje, buvo darytos iš originalų. Tuomet dar pas mus portretų menas nebuvo paplitęs net didikų tarpe. Tik jau XVI amžiuje, humanizmo ir renesanso žydėjimo metu, kai mūsų didikai dažnai lankėsi, studijavo Vakarų Europoje, jis pasidarė prieinamas. Greičiausiai tų senesnių asmenų paveikslai tapyti jau XVI-me amžiuje. 1514-15 metais Stanislovas Goštautas ir Mikalojus II Radvila, prievardžiu Amor, lankėsi Vienoje. Jie net nustebino vokiečius, atvežę į ten vykusį kongresą 100 asmenų orkestrą — iš Lietuvos! Mikalojus Radvila Juodasis (Radvilų Nesvyžiaus linijos pradininkas) 1547 m. išgavo iš Vokietijos imperatoriaus Karolio V-jo Habsburgo savo šeimai ir kitiems Radvilams kunigaikščio titulą, buvo savas, kaip giminė, Vienos valdovo rūmuose. Tuo laiku tad Radvilai galėjo pasisamdyti gerus meninin-

Karalienė Jadvyga iš Habsburgų genealoginio medžio;

Sofija, Maskvos kunigaikštienė — Vytauto Didžiojo duktė (dešinėje);

(viršuje) Aldona Gediminaitė — Krokuvos pilis;

kus ir pasidaryti savo tėvų ir protėvių portretų galeriją. Bet net jeigu ir piešti keliasdešimt metų vėliau, negu jų originalai gyveno, tai bent kostiumų autentiškumu neturėtume abejoti. Tais laikais mados greit nesikeitė. Nuo pirmosios XVI amžiaus pusės, reikia tikėti, portretai buvo piešti iš originalų, ir gerų menininkų.

Pažvelkim betgi nors trumpai į tai, kas buvo tos moterys, kurios gyveno daugiau kaip prieš 400 metų, kurių palaikai seniai virto pelenais, kurių gyvenimas, būdas ir veiksmai liko visai pamiršti, kurių fizinis pavidalas tik atsitiktinai išliko drobėje. Kelios iš jų yra užėmusios tam tikrą vietą istorijoje, jų darbai primenami istorijos veikaluose, o ir tos, apie kurias mums kalba tik lotyniški parašai po portretais (tai irgi istoriniai šaltiniai), buvo žymių Lietuvos žmonių žmonos ir dukros. Pradėkim chronologiškai.

Eudoksija Sviatopolk Četvertinskaitė, *Mikalojaus Radvilos žmona.* Tasai Radvila, vienas iš šeimos pradininkų, nėra visai aiški istorinė asmenybė, kaip ir tie Radvilai, kurie pažymėti prieš Mikalojų Senąjį. Radvilų genealogijoje jis laikomas Vaišvydo sūnumi, kuris krikštydamasis Krokuvoje 1386 metais, gavęs Mikalojaus vardą ir pasirašęs po 1401 m. unijos su Lenkija aktu. Četvertinskių šeima, (vardas kilęs iš Volynės vietovės Četvertnia) turėjusi iš seno kunigaikščių titulą, paprastai laikoma kilimo iš Kijevo Rusės įkūrėjo normano Riuriko. Ji pasirodo dokumentuose 1386-7 metais. Tačiau naujesni tyrinėjimai (istoriko Juozo Puzynos) kildina Četvertinskius iš Gedimino.*) Kadangi kunigaikštytė Eudoksija buvo senelė (ar motina?) Mikalojaus Radvilos Senojo, (pagal to amžiaus paprotį turėjusio lotynišką prievardį Priscus), iš kurio išsišakojo pagrindinė Radvilų giminė, galima tvirtinti, kad Radvilų kilmė buvo grynai lietuviška. Šios pirmosios mums žinomos Radvilienės, mirusios 1395 metais, apranga yra būdinga XV šimtmečiui.

Kunigaikštytė *Ona Radvilaitė,* Mikalojaus ir Eudoksijos Četvertinskaitės duktė, buvo ištekėjusi už Didžiojo Lietuvos Kunigaikštijos kanclerio Grigaliaus, Teodoro sūnaus, vieno iš Gedimino palikuonių. Mirė 1392 metais ir, neturėdama įpėdinių, paliko Biržus broliui, Mikalojui Radvilai Senajam. Šio portreto drabužiai, ypatingai apykaklė, leidžia spėti, kad šis portretas buvo piešta antrojoje XVI-to šimtmečio pusėje, nes tokios apykaklės tuo metu buvo dėvimos. (1.)

Sofija Ona Manivydaitė Radvilienė, anot parašo po portretu, buvo kilusi iš Kernavės bei Slonimo kunigaikščių ir buvusi karaliaus Jogailos giminaitė (consorina). Galima spėti, kad toji giminystė rėmėsi tuo, kad Sofijos Onos senelio žmona Julija (senelės vardas buvo Jadvyga) buvo kunigaikštienės Onos Vytautienės sesuo. Senelis gi, Albertas, arba Vaitiekus, Manivydas garsėjo kaip vienas iš žymiausių XIV ir XV amžių sąvartos Lietuvos didikas, Vytauto Didžiojo artimiausias bendradarbis, svainis ir patikėtinis, Vilniaus vaivada ir visų svarbiausų savo laiko istoriniu įvykių dalyvis. Sofijos Onos tėvai pažymėti kaip Vilniaus vaivada Jonas ir jo žmona Ona. Sofija Ona buvo kunigaikščio Mikalojaus Radvilos Senojo (Priscus), galingojo Vilniaus vaivados ir didžiojo Lietuvos Kanclerio, žmona. Parašo pabaigoje skaitome, kad Sofija Ona pasižymėjo ypatinga pavargėlių ir bažnyčios globa. Gimė ji 1460 metais, ištekėjo būdama 30 metų amžiaus, gyveno ten, "kur dabar Šv. Jurgio vienuolynas". Mirė 1512 metais, palikusi daug vaikų, iš kurių išsišakojo Radvilų giminė.

Eudoksija Radvilienė, 1395 m. (kairėje); Sofija Ona Manivydaitė, 1430 — 1512, žmona Mykolo Senojo.

Kunigaikštytė *Ona Radvilaitė,* Vilniaus vaivados ir didžiojo Lietuvos kanclerio Mikalojaus Senojo bei Sofijos Onos Manivydaitės duktė (karalienės Barboros teta) buvo ištekėjusi už Mozūrų kunigaikščio Konrado, vadinamo Ruduoju, Piasto, turėjusio herbe Lenkijos erelį. Vyrui mirus Ona liko Mozūrų, tuomet dar nepriklausomos kunigaikštijos, regentė. Kartu su kitais Lietuvos didikais, broliu Mikalojum II Amor, Albertu Goštautu, ji dėjo pastangų, kad Mozūrų kunigaikštija būtų prijungta prie Lietuvos, o ne prie Lenkijos. Pasižymėjo didele energija ir veikliai dalyvavo politikoje. Stengėsi ištekėti už Didžiojo Lietuvos kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus Žygimanto Senojo (prieš jo vedybas su Bona Sforza). Vaidijosi ir bylinėjosi su bajorais. Prieš ją buvo susidariusi didelė opozicija, 1516 metais ginkluotas būrys užpuolė jos rezidenciją Makove (netoli Varšuvos), jėga norėjo atimti iš jos globos du nepilnamečius sūnus ir vyresnįjį pakelti Mozūrų kunigaikščiu. Užpuolikai buvo patraukti teisman, bet nepasidavė teismo sprendimui. 1518 metais, per Žygimanto Senojo vestuves su Bona, kunigaikštienė Ona buvo pašalinta iš regentės pareigų ir baigė gyvenimą jai išskirtuose dvaruose. Ji buvo gimusi 1476 metais, ištekėjo 1496 ir mirė 1522 m. Palaidota Varšuvos Bernardinų bažnyčios vienuolyne, kurį seniau buvo įsteigusi kita lietuvaitė, irgi Ona, Vytauto bendradarbio Alšėnų kunigaikščio ir jo antrosios žmonos Julijos sesuo, mirusi 1458 m. Piastų giminei išmirus. Mozūrai tapo prijungti prie Lenkijos.

Mozūrų kunigaikštienės Onos Radvilaitės sesuo *Sofija,* gimusi 1472 m., buvo išleista už vengrų didiko Aloizo Pechri, paskui už Transilvanijos vaivados Stepono Batoro, kurio sūnus, irgi vardu Steponas, 1576 m. buvo išrinktas Didžiuoju Lietuvos kunigaikščiu ir Lenkijos karaliumi. Tokiu būdu per Radvilaitę šis protingas ir Lietuvai palankus valdovas rado kelią į Lietuvos ir Lenkijos sostus. Šitoji Sofija Radvilaitė dažnai yra painiojama su Mozūrų kunigaikštyte, Onos dukterimi.

Kunigaikštienė *Elzbieta Radvilienė,* Bagdono Niesiolovskio duktė, buvo Vytauto vaivados ir didžiojo Lietuvos Kunigaikštijos kanclerio Mikalojaus II Amor žmona. Įsteigė Karmelitų vienuolyną Vilniuje, mirė 1547 metais.

Viena pastarųjų duktė, *Elzbieta Ona Radvilaitė* buvo ištekėjusi už Kijevo vaivados Jono; Alšėnų kunigaikščio. Kartu su seserim Elena įsteigė Medelių parapijos bažnyčią 1543 metais.

Antroji duktė, *Elena,* buvo paskutinio Slucko kunigaikščio Jurgio III-jo, Simano Olelkaičio sūnaus, žmona. Slucko kunigaikščiai buvo Algirdo sūnaus Vladimiro palikuonys. Jurgis III mirė 1586 metais,

Ona Radvilaitė, m. 1492, Mikalojaus Senojo sesuo; Ona Radvilaitė, 1476 — 1522, Mikalojaus Senojo duktė; Sofija Ona Radvilaitė, g. 1472, Mikalojaus Senojo duktė; Elzbieta Radvilienė, Mikalojaus II Amor žmona; Elzbieta Radvilaitė, Mikalojaus II Amor duktė;

palikęs vienintelę savo didelių turtų įpėdinę Sofiją. Dėl jos rankos varžėsi Kristupo Radvilos Perkūno sūnus Jonušas VI Radvila. Našlaitės Sofijos, unitės, globėjai Chodkevičiai, katalikai nenorėjo leisti jos už protestanto Radvilos. Kone prasidėjo pilietinis karas, į Vilnių buvo sutrauktos kariuomenės iš abiejų pusių. Ir tik vyskupo Merkelio Giedraičio pastangonis gaisras tapo užgesintas. Jonušas Radvila vedė Sofiją 1600 metais, bet Sofija laimės su juo nepatyrė, 1612 metais mirė, palaidota Slucke ir unitų laikoma šventaja. Dar prieš I-jį pasaulinį karą jos kapas buvo tikinčiųjų lankomas. Jonušo ir Sofijos romantinė istorija yra aprašyta Balio Sruogos muzikinėje dramoje "Radvila Perkūnas". Elena Radvilaitė buvo pirmoji Jurgio III žmona, nebuvo Sofijos motina.

Trečioji duktė, *Sofija Ona*, buvo ištekėjusi už Trakų vaivados Zaberezinskio Jono.

Kunigaikštis Jonas III prievardžiu Barzdyla, Žemaičių seniūnas, buvo vedęs *Oną Koscevičiūtę*. Su ja turėjo tris dukteris: Oną, Elzbietą Kotryną ir Petronėlę. Jonas III Radvila pasižymėjo kovomis su Brandenburgo kunigaikščiu Albertu, kartu su Mikalojum Radvila Juoduoju dėjęs pastangas atgauti Lietuvai Nemuno žiotis. Miręs be vyriškos lyties įpėdinių, paveldėtas iš tėvo, Mikalojaus II Amor, Medilo ir Goniondzo žemes perleido dukterim. Kunigaikštytė *Ona* ištekėjo už Vitebsko vaivados, nuo 1544 m. Žemaičių Seniūno, Stanislovo Kiškos, ir šiam mirus 1522 m. už Kristupo Sadovskio. *Elzbieta Kotryna* buvo Kameneco pilininko Hieronimo Sieniavskio žmona. Mirė 1564 m. *Petronėlė*, gimusi 1526 m., mirusi 1564 m. buvo Polocko vaivados ir Žemaičių seniūno Stanislovo Davainos žmona. Davaina, kaip Radvilų giminė, buvo artimas Žygimantui Augustui. Kai didžioji Lietuvos kunigaikštienė Barbora po slaptų jungtuvių su Žygimantu Augustu leido savo dienas Dubingių pily, Davaina ją globojo ir net gydė, nes savo laiku garsėjo nusimanąs gydymo mene. Gal ir jo žmona padėjo guosti liūdinčią Barborą.

Kunigaikštienė *Ona*, Stanislovo Radvilos žmona, buvo kilusi iš Lenkijoje įsikūrusių vokiečių Bonerių šeimos. Jos tėvas valdė Osviencimą, o brolis Severinas ėjo Biecko pilininko pareigas. Boneriai gavo barono titulą iš Vokietijos imperatoriaus 1540 m. Stanislovas Radvila buvo Mikalojaus II sūnus (genealogijos medyje nepažymėtas).

Vienas iš žymiausių Radvilų, Jurgis, prievardžiu Victor, (Laimėtojas), pagarsėjo sėkmingomis kovomis su Maskva, kartu su kunigaikščiu Ostrogiškiu sutriušinęs maskolius ties Orša 1514 metais. Jis buvo vedęs *Barborą Kolanko Volskaitę*, susigiminiavusia su garsia Lietuvoje Herburtų šeima. Jurgis Radvila su Barbora turėjo tris vaikus: sūnų Mikaloju, prievardžiu Rufus, Rudasis, dvi dukteris—Oną-Elzbietą ir Barborą. Mikalojus (Biržų linijos pradininkas) buvo iškilęs iki aukščiausių postų Lietuvoje, kovojo su Maskva, kaip ir pusbrolis Mikalojus Juodasis atstovavo Lietuvai derybose su lenkais dėl unijos, atkakliai gindamas Lietuvos reikalus. Liublino Unijos akto 1569 m. nepasirašė, protestuodamas prieš daromą Lietuvai neteisybe. O svarbiausias motyvas, kuris privertė lietuvius priimti Lietuvą žeminančias sąlygas buvo Maskvos veržimasis į Lietuvos teritoriją. Iki tol Lietuva viena antplūdį atlaikydavo, bet ilgainiui, Maskvos galybei augant, nebepajėgė.

Kunigaikštytė *Ona Elzbieta* buvo du kartu ištekėjusi: pirma kartą už Vilniaus pilininko Petro Kiškos, antrą — už Alšėnų kunigaikščio Simano, su kuriuo ši garsi giminė pasibaigė.

Karalienė Barbora gimė 1521 ar 1522 metais ir

Elena Radvilaitė, Mikalojaus II Amor duktė; Sofija Radvilaitė, Mikalojaus II Amor duktė; Barbora Radvilienė, Jurgio Laimėtojo žmona, Barboros Radvilaitės motina; Barbora Radvilaitė, 1522—1551, Jurgio Laimėtojo duktė, Kar. Zigmanto Augusto žmona; Ona Elzbieta Radvilaitė, m. 1558, Jurgio Laimėtojo duktė;

1538 metais buvo išleista už Stanislovo Goštauto. 1542 metais jau liko našlė ir kartu su motina iš Geranainių persikėlė į renesansinę Radvilų pilį Vilniuje (ši pilis stovėjo toje vietoje, kur buvo Vrublevskių rūmai, dabar — Lietuvos Mokslų Akademija).

Vilnius tuo metu buvo puošni Didžiosios Lietuvos Kunigaikštijos sostinė, savo grožiu ir gyvumu pralenkianti Krokuvą. Didikai čia turėjo savo rūmus, vyko suvažiavimai, pokyliai, pasilinksminimai. Radvilų kaimynystėje gyveno Didysis Lietuvos kunigaikštis Žygimantas Augustas, irgi jaunas našlys, pirmajai žmonai, Elzbietai Habsburgaitei, pasimirus. Barboros grožis, jos išraiškos kupinos akys, kažkoks nenusakomas žavesys, bematant patraukė valdovo dėmesį. Įsiliepsnojo karšta abipusė meilė. Barboros brolis Mikalojus Rudasis ir pusbrolis Mikalojus Juodasis stengėsi savo seserį su Žygimantu Augustu suartinti, bet ir rūpinosi jos geru vardu, nes dėl dažnų jaunųjų susitikimų mieste jau buvo kilusios piktos kalbos. Giminaičiai prašė Žygimantą Augustą pas Barborą nesilankyti. Tačiau vėl jį užtiko su ja ir dėl to jam priekaištavo.

— O ką jūs žinote, gal šis mano atsilankymas atneš jums garbės! — Išdidžiai kunigaikštis atsakė.

— Duok Dieve! — sušuko Radvilos, atidarė gretimo kambario duris, atėjo kunigas, Barboros motina ir Žemaičių seniūnas Kęsgaila. Jų akivaizdoje įvyko slaptos jungtuvės. Tai buvo 1547 m.

Taip aprašė amžininkai.

Žygimanto tėvas, Žygimantas Senasis, ypač jo motina, karalienė Bona, griežtai priešinosi vedyboms su pavaldine, lenkai jokiu būdu nenorėjo Radvilų, lietuvių, iškilimo. Bet netrukus karalius tėvas mirė ir Žygimantas Augustas stojo į atkaklią kovą dėl Barboros pripažinimo. Barbora rašydavo graudžius laiškus savo vyrui iš Dubingių:

"Siunčiu Jūsų Didybei, mano maloningam ponui, šitą žieduką ir kartu laikrodžio figūrą, kad teiktumės savo poelgius su saule derinti ir, duok Dieve, į rytus, į Lietuvą, Jūsų Didybe, paskubėtum. Nuolankiai prašau, kad Jūsų Didybė, žiūrėdamas į tas 12 valandų, nors vieną sau teiktumeis pasirinkti, kada aš galėčiau būti Karališkos Didybės atminty palaikyta".

Barborą vargino intrigos, įvairūs gandai, apie Bonos siunčiamas burtininkes, kerėtojas, kad ją nunuodytų. Kartą ties jos galva krito senos pilies plytos, Barbora parpuolė asloje... Netrukus jai gimė negyvas kūdikis, laukiamas sosto įpėdinis.

Bet Žygimantas kovą su lenkais laimėjo. 1550 metais Barbora buvo vainikuota Krokuvoje. Jaunoji pora galėjo būti laiminga, Radvilų puikybė patenkinta, jie dar labiau iškilo. Tačiau neteko ilgai džiaugtis. Barbora, kuri jau seniau negalavo, sunkiai susirgo. Lyg nujausdama artėjančią mirtį, po vainikavimo iškilmių tarė:

— Dangaus Viešpats šaukia mane prie kitos karūnos. Norėčiau prašyti jį, kad mano perlą pakeistų dangiškąja palme, o mano mylimam vyrui sušvelnintų po mano mirties skausmą.

1551 m. gegužės 8 dieną per pietus Barbora mirė, kaip pasakojama, Žygimanto Augusto glėbyje. Prieš mirtį ji prašė, kad nelaidotų jos Lenkijoje, kur ji tiek skausmo patyrė, bet nuvežtų į mylimą Lietuvą. Prašė taip pat, kad vyras vestų kitą ir nepaliktų be sosto įpėdinio.

Gegužės pabaigoje Barboros kūnas, aprengtas juodo atloso drabužiais ir papuoštas brangenybėmis, buvo išlydėtas iš Krokuvos. Paskui karstą (dėl karštos vasaros laiko apipiltą kalkėmis), kurį traukė puikūs bėriai, pėsčias arba raitas sekė Žygimantas Augustas. Tik per šv. Joną gedulingasis konduktas pasiekė Vilnių. Barbora buvo palaidota Vilniaus katedros požemy greta Elzbietos Habsburgaitės. Judviejų, kartu ir Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Aleksandro, palaikai, buvo atrasti 1931 metais.

Barbora Radvilaitė priklauso prie labai nevienodai vertinamų asmenų. Dėl nepaprasto grožio, didžios meilės ir tragiško likimo buvo ilgai idealizuojama ir iki šiol nenustoja traukusi rašytojų dėmesio. Betgi šių dienų lenkų istorikai neigiamai vertina jos vaidmenį. Gal geriausiai ją apibūdino pats Žygimantas Augustas: politiškai nepasireiškusi, vien šeimos įrankis, "ji niekam blogo nepadarė, o daug kam padėjo".

Iš XV ir XVI amžių yra išlikę daugiau moterų portretų, kaip Kazimiero Jogailaičio žmonos, Elzbietos Habsburgaitės, ir jų dukterų, taip pat karalienės Bonos, Žygimanto Senojo dukters Onos Batorienės. Jie yra reprodukuoti mūsų spaudoje, todėl čia nepaduodami. Be to Kazimiero Jogailaičio dukterys, ištekėjusios, negyveno Lietuvoje. Bet taip reti Radvilaičių ir Radvilienių portretai yra pagrindinė medžiaga, kuria turėtų naudotis mūsų menininkai, piešdami tos epochos paveikslus, režisieriai, statydami XV—XVI šimtmečių įvykius vaizduojančias pjeses. Reikia manyti, kad tų didikų drabužiai nebuvo gaminti Lietuvoje, bet kur nors Vienoje, ar kituose Vakaru Europos miestuose, nes jie yra būdingi bendrai to laiko aprangai. Juose neturėtume ieškoti lietuvių liaudies meno elementų. Betgi tos damos gyveno Lietuvoje, tuos jų parėdus žmonės matė, gal jais sekė.

Ona Radvilienė, Jono Barzdylos žmona; Ona Radvilaitė, Jono Barzdylos duktė; Elzbieta Kotryna, m. 1565, Jono Barzdylos duktė; Petronelė Radvilaitė, 1526—1564, Jono Barzdylos duktė; Ona Bonerytė Radvilienė, Stanislovo Radvilos žmona.

NARKOTIKŲ VARTOJIMAS PLINTA

O. GUSTAINIENĖ

Narkotikų vartojimas plinta nepaprastai sparčiai. Jeigu anksčiau narkotikai buvo vartojami beveik išimtinai jaunuolių augančių pakrikusiose šeimose didmiesčių varguomenės rajonuose, tai šiandien, tiek stipriųjų narkotikų, tiek psichiką keičiančių narkotinių vaistų — halucinogenų vartojimas yra paplitęs studentų, gimnazistų tarpe, jau braunasi į pradžios mokyklas ir taip pat randa pasekėjų suaugusiųjų tarpe. Iš didmiesčių narkotikų platintojai keliauja į mažesnius miestus ir visur randa pakankamai pirkėjų, kurie greit tampa nuolatiniais klientais. Kartą pardavėjui padarius pradžią, vartotojų skaičius didėja, nes įtraukiami draugai, bei draugų draugai ir pažįstami.

Dažniausiai narkotikų griebiasi jaunuoliai iš pairusių šeimų, ten kur nėra sugyvenimo, kur nėra drausmės nei autoriteto. Taip pat iš turtingų šeimų, kur visa kuo pertekęs jaunuolis nuolatinėmis įprastomis pramogomis pradeda bodėtis.

Tačiau pasitaiko vis dažniau jaunuolių iš padorių, rimtų, be priekaištų šeimų. Čia svarbiu faktoriumi yra mada. Narkotinius vaistus vartoti dabar yra mada. Jeigu vienas pradėjo vartoti, tai kaip jo draugas neprisidės. Juk tai būtų nedraugiška, negražu. Lygiai kaip mūsų suaugusiųjų tarpe skaitoma nedraugiška neišgerti svečiuose pasiūlyto stikliuko. Ta pati psichologija. Be to jaunuolis yra ir judresnis, skaudžiai išgyvena draugų priekaištus bei panieką. Taigi, jeigu draugai jį apšaukia bailiu, nedraugišku, pagraso nebendrauti, išmesti iš savo tarpo, tai nedaug atsiranda pajėgiančių atsisakyti, siūlomų narkotikų. Žinoma, vieną kartą pamėginus nieko baisaus neatsitinka. Mėginama dažniau.

Didžioji tragedija įvyksta, kai prie narkotikų pripratama ir juos vartojama labai dažnai, daugelyje atvejų — kasdien.

Pravesti gimnazistų bei studentų apklausinėjimai Toronte parodė, kad 80 procentų jaunuolių yra mėginę marijuaną. Koks procentas iš šių jaunuolių tapo nuolatiniais marijuanos vartotojais ir koks procentas pradėjo vartoti stipriuosius narkotikus, tikslių žinių nėra.

Yra žinoma, kad lengviau ir greičiau prie narkotikų pripranta individai su silnu charakteriu ir tie, kurie yra blogai psichiniai išbalansuoti: labai stiprių emocijų, neurotikai, paranoikai, linkę į depresiją ir su palinkimais į psichines ligas. Be to, individai turį menkavertiškumo kompleksą, nesocialūs , sunkiai sugyvenami, labai pasyvūs, sunkiai pakelia didesnę įtampą ir tie, kurie jaučia vidinio saugumo trūkumą.

Šiaurės Afrikos valstybėse bei artimuosiuose rytuose, kur hašišas yra universaliai naudojamas, yra posakis: "tu esi narkotikas prieš pradėdamas juos naudoti". Ten beveik visi vyrai rūko hašišą. Tačiau tvirto charakterio, stabilus individas apsiriboja mažu hašišo kiekiu surūkydamas jį šeštadienio vakarą ar sekmadienio popietę. Gi silpno charakterio ar jaunuolis ar suaugęs vyras pradžioje rūkys savaitgaliais, o laikui bėgant rūkys vis dažniau ir dažniau, kol taps kasdieniniu hašišo vartotoju. Toks asmuo dažnai perdaug prisirūkęs nepajėgia sekančią dieną į darbą nueiti. Praleistų darbo dienų skaičius dėl perdidelio hašišo naudojimo tuose kraštuose yra be galo didelis. Be to, toki darbininkai nėra nei pažangūs nei produktyvūs. Priešingai jie yra be energijos, be iniciatyvos.

Psichiką keičiančių vaistų — halucinogenų yra gana daug. Jie skiriasi vienas nuo kito savo veikimu, savo kenksmingumu. Tačiau jie visi turi vieną bendrą savybę: sukelia tam tikrą malonų, labai specifinį jausmą. Angliškai šis specifinis veikimas išreiškiamas "get high" terminu.

Iš halucinologų grupės plačiausiai yra vartojami sekantys: LSD (lysergic acid diethylamide), methedrinas, marijuana ir hašišas.

Kita grupė yra taip vadinami stiprieji narkotikai. Tai morfijus, opijumas, heroinas, demerolis, cocainas ir barbituratai.

Stipriųjų narkotikų veikimas ir jų baisios pasekmės yra žinomos nuo senų laikų. Kartą prie šių narkotikų pripratus beveik neįmanoma liautis juos vartojus. Daugelis pripratusiųjų mėgina atsikratyti, bet mažai kam pasiseka. Statistikos rodo, kad iš mėginančių pagyti tik 10-čiai procentų pavyksta. Gi 90 procentų anksčiau ar vėliau grįžta prie šio šiurpaus įpročio.

Šiaurės Amerikoje plačiausiai iš šios grupės yra vartojamas heroinas. Jis perkamas miltelių pavidale, ištirpinamas verdančiame vandenyje, paprastai šaukšte vandens kaitinant ant spiritinės lempelės ar žvakės,

---

Pastaba. *Plačiau apie kaikuriuos šiame straipsny minėtus asmenis galima lietuviškai rasti A. Šapokos "Lietuvos istorijoje", V. Daugirdaitės-Sruogienės "Lietuvos istorijoje — Lietuva amžių sukūryje", taip pat Lietuvių Enciklopedijoje. Mūsų grožinėje literatūroje Slucko kunigaikštytė Sofija Radvilienė yra atvaizduota Balio Sruogos muzikinėje pjesėje "Radvila Perkūnas", o Barbora Radvilaitė — to paties autoriaus nebaigtoje dramoje "Barbora Radvilaitė"; neseniai Lietuvoje yra pasirodžiusi J. Grušo drama "Barbora Radvilaitė"*

Čia panaudoti Radvilaičių ir Radvilienių portretai yra paimti iš p. Daumanto Čibo pagamintų ir maloniai man pp. Alenos ir Dr. M. Devenio paskolintų skaidrių.

Čia panaudotų Radvilų moterų portretus p. D. Čibas yra perfotografavęs iš veikalo sekančia ilga antrašte: "Icones familiae ducalis Radvilianae ex originalis in gazophylacio ordinationis ab antiquo servatis picturis desumatae. Suscriptionibus historico — genealogicis ex documentis authenticis compendiose illustratae. Ab anno virginei partus 1346 ad annum 1753 deductae. Nesvisii. — In Typographia privilegiata ducali Radviliana collegii Societatis Jesu. Denuo veteribus tabulis aeneis expressae cura J. Iversenii Petropoli a. MDCCCLXXV.

(Harvardo College biblioteka).

*) Simon Konarski, "Admorial de la noblesse Polonaise titree", Paris, 1958, psl. 96, išnaša.

ir suleidžiant į veną. Greit pajuntamas malonus vidinis lengvumas, linksmumas, malonumas. Ši būsena vadinama euforija. Vargai, rūpesčiai, susikrimtimai, visokios nelaimės bei nepasisekimai lyg atitolsta, nebevargina, apie juos negalvojama. Žmogus atsipalaiduoja, tampa ramiu, gerai nusiteikusiu.

Šiam stoviui palaikyti reikia 2 ar 3 herojino dozių per dieną. Viena dozė juodoje rinkoje kainuoja tarp 4 ir 6 dolerių. Taigi, kasdien reikia išleisti 12–18 dolerių. Laikui bėgant prie heroino priprantama, norint tokio pat stiprumo veikimą patirti tenka heroino kiekį didinti. Palaipsniui prieinama net iki dvigubos ar net dar didesnės dozės. Jau į dieną reikia 30 dolerių. Ir vienintelis narkotiko rūpestis yra turėti pakankamai pinigų heroinui. Ką jis valgo, kur ir kaip gyvena — jam nesvarbu.

Toronte, policijos teigimu, yra apie 500 heroino vartotojų. Tačiau yra teigiančių, kad jų yra daug daugiau.

Heroino vartotojai paprastai daugiau kaip 30 metų nesulaukia. Kadangi jie blogai maitinas, gyvena nehigieniškose sąlygose, tampa neatsparūs ir todėl užsikrečia įvairiomis infekcinėmis ligomis. Miršta nuo plaučių, kepenų uždegimo ir kraujo užkrėtimo nuo nešvarių švirkštų ar adatų. Dažnai miršta įsileidę perdidelę dozę.

Įprastą darbą, koks jis bebūtų, heroino vartotojas gali atlikti. Bet praktiškai labai nedidelis procentas jų pastoviai dirba, nes jie yra linkę tapti nerūpestingais, netvarkingais. O jeigu jam kurią dieną pritruks heroino, tai jis neis į darbą, eis ieškoti narkotiko. Gydytojų, gailestingų seserų tarpe pasitaiko narkotikų, kurie dirba reguliariai ilgus metus

Heroino vartotojai nėra socialūs žmonės. Jie yra patenkinti vaistų sukelta būsena ir daugiau mėgsta vienumą. Jų akių lėliukės yra maksimaliai susitraukusios, todėl daugelis jų nešioja tamsius akinius ir apsiniaukusią dieną, ir vakare, ir krautuvėje ar restorane.

Staiga nutraukus heroino vartojimą, sunkiai susergama. Praėjus vienai dienai, vartotojas pasidaro labai nervingas ir neramus. Jam pradeda skaudėti raumenis ir kaulus. Akių vyzdžiai išsiplečia, akys nuolat ašaroja. Atsiranda konvulsijos, išpila šaltas prakaitas, krečia drebulys. Nelaimingasis bando susiriesti lovoje, bet užmigti negali. Nerimo kankinamas vartosi, vėl keliasi, vaikšto. Užėjus konvulsijoms vėl eina į lovą. Pagaliau dar prasideda vėmimas ir stiprus viduriavimas. Ligonis negali nei miegoti, nei valgyti, nei gerti. Po keturių dienų ligonis pradeda gerėti, o po dešimties dienų pasveiksta. Tačiau nemiga, nervingumas, muskulų skausmai gali kamuoti dar kelias savaites. Noras vėl heroino paimti nepraeina metus ir net ilgiau.

Kitų stipriųjų narkotikų veikimas yra panašus į heroino, tad jų ir neminėsiu.

Iš halucinogeninių vaistų grupės prieš kelis metus buvo madoje LSD. Šio vaisto populiarumas vis mažėja, nes sukeltos halucinacijos nevisada būna malonios. Kartais jos būna baisios, varginančios, sukeliančios paniką. Be to halucinacijos kartais pasikartoja net ir ilgesnį laiką vaistų visai neėmus. Ši netikėta haliucinacijų banga kartais užklumpa jaunuolį labai nepatogiu laiku ir nepatogioje vietoje, kaip pavyzdžiui: gatvėje ar paskaitų metu. Šitas netikėtas halucinacijų pasikartojimas ir gimimas nenormalių kūdikių motinoms, kurios vartojo LSD, daro šį vaistą vis mažiau populiarų.

H. ŽMUIDZINIENĖ ŽIEMA (viršuje); Aidai

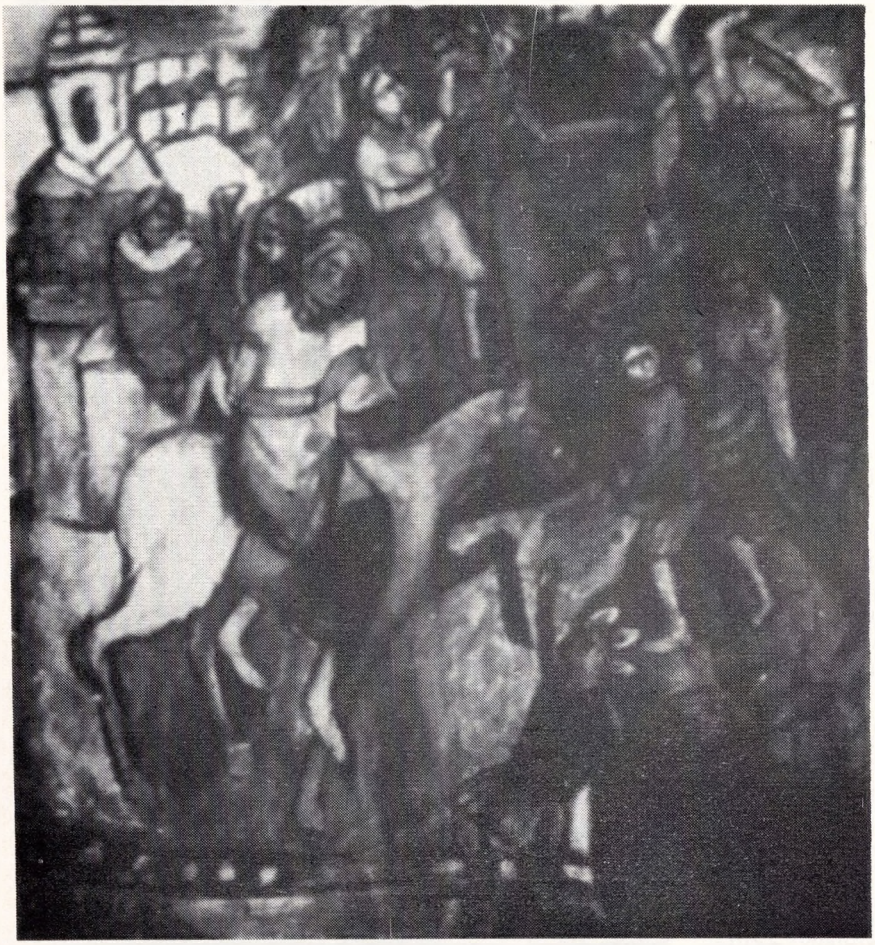

A. SKUODAITĖ

KRISTAUS

ĮŽENGIMAS

Į JERUZALĘ

Kitas nuotaiką keičiąs vaistas tai methedrinas, žinomas populiariu "speed" vardu. Šis vaistas stimuliuoja visą nervų sistemą. Mažomis dozėmis jis vartojamas depresijai gydyti bei apetitui sumažinti.

Jaunuoliai methedriną labai didelėmis dozėmis leidžia į veną. Veikimas prasideda tuoj pat, vos adatą spėjus ištraukti. Staiga patiriamas intensyvus malonumas, sukrečiąs visą kūną lyg elektra. Jausmas stipresnis už seksualinį orgazmą. Atsiranda energija, greita orientacija, pasitikėjimas savimi, noras kalbėti, bendrauti. Susikaupti sunku. Nepajėgiama apie vieną dalyką ilgesnį laiką nei galvoti nei kalbėti, nes mintys skrieja per galvą vis naujos ir naujos. Jaunuolis tampa agresyvus, dažnai įsivelia į ginčus ir muštynes. Kuo didesnė dozė, tuo šie jausmai stipresni. Kartais pasiekiamas toks laipsnis, kai visiškai nepajėgiama minčių kontroliuoti. Tokiu atveju vartotojas niekuo nesiskiria nuo protą praradusio. Šie atvejai angliškai vadinami "freakouts". Tokia psichozė gali tęstis dieną, dvi ar net ilgiau.

Kadangi didelę dozę methedrino įleidus pradinis malonumas yra toks stiprus bet, deja, trunkąs neilgai, tai neretu atveju, injekcijos leidžiamos kas valanda per visą naktį, ar net ištisą parą, kol pritrūkstama vaisto ar nuo nuolatinio dirginimo, atsiranda baisios haliucinacijos. Iškamuotas vartotojas pagaliau užmiega parai ar dviem. Pabudęs jaučiasi prislėgtas, yra irzlus, nervingas, nežinia ko bijąs. Ne vienas pajunta stiprų norą nusižudyti.

Ilgesnį laiką vartojant methedriną, daugeliui sumenkėja atmintis, darosi sunku koncentruotis. Tam tikras procentas gauna visišką nervų suirimą — paranoinę psichozę t. y. persekiojimo maniją. Tačiau yra ir tokių, kurie vartoja methedriną ilgą laiką ir joki nei fiziniai nei psichiniai sutrikimai neišsivysto. Vėl yra atsitikimų, kad vartotojas miršta nuo reguliarios dozės. Dėl visų šių savybių methedrinas nėra labai paplitęs. Dauguma vartotojų tai hipiai, motociklų gaujų nariai. Iš vidurinės miestelėnų klasės prie methedrino lengvai pripranta neurotikai ir individai su tam tikromis charakterio savybėmis, kaip: be energijos, sunkiai pakelią nelaimes bei įtampą, kurie varžosi žmonių tarpe.

Kaip matome, stiprieji narkotikai sukelia daug neigiamų efektų, todėl su jų vartojimo plitimu stipriai kovojama. Bent šiek tiek galvoją, normalios psichikos bei inteligencijos jaunuoliai, žiną jų neigiamas savybes, narkotikų vartojimą smerkia.

Tačiau kitaip yra su marijuana. Marijuanos legalizavimo klausimas šiandien yra plačiai diskutuojamas. Yra išsilavinusių, protingų žmonių: gydytojų, profesoriu, advokatų, kurie pasisako už laisvą marijuanos pardavinėjimą. Jie teigia, kad marijuana nėra kenksmingesnė už alkoholį. Jeigu alkoholis yra priimtinas, tai lygiai taip pat ir marijuaną reikėtų toleruoti. Surūkyta marijuanos cigaretė (kurios biznio sumetimais yra labai silpnos) nėra sveikatai kenksminga, taip kaip išlenkta viena taurelė.

Kaip ištikrųjų yra? Ar marijuana tikrai yra nekenksminga? Ar prie jos nepriprantama? Deja išsamių studijų, tikslių statistikų dar nėra. Veikimas surūkius vieną ar dalį marijuanos cigaretės gana gerai

žinomas, bet ar yra kokios pasekmės po 10–15 metų kasdieninio marijuanos rūkymo, nėra tiksliai žinoma.

Artimųjų Rytų ir šiaurės Afrikos valstybėse hašišas pradėta vartoti aštuntame šimtmetyje ir dabar tebevartojamas. Hašišo veikimas panašus į marijuanos, tik daug stipresnis. Po keletos metų nuolatinio hašišo rūkymo 60-čiai procentų atsiranda galvos skausmai, prarandamas apetitas, sutrinka virškinimas, kankina nemiga. Šalia šių sutrikimų palaipsniui eina asmenybės menkėjimas. Konkrečiai asmenybės menkėjimą nustatyti nėra lengva ir todėl statistikų nėra. Tačiau yra pakankamai įrodymų, kad nuolatinis hašišo rūkymas daro individą tingų, be energijos. Jis niekuo nesidomi, yra nesocialus. Savaime aišku, toks žmogus negali būti pažangus. Yra teigiama, kad universalus hašišo rūkymas buvo aukštai iškilusios Artimųjų Rytų kultūros sunykimo priežastimi.

Iš kur atsirado marijuana? Aštuntame šimtmetyje Syrijoje buvo pastebėta, kad augalo, vardu Cannabis sativa, kuris buvo naudojamas tekstilei bei virvėms sukti, žiedai turi svaiginančių medžiagų. Svaiginančių medžiagų kiekis ir stiprumas priklauso nuo klimato, kuriame šis augalas auga. Šiltame ir drėgname klimate cannabis užauga vešlus, tinka tekstilei bet halucinogeninių medžiagų turi mažai. O sausame klimate užaugęs, lieka menkas, bet turi daugiau halucinogeninių medžiagų.

Iš cannabis sativa ir gaunamas hašišas ir marijuana. Hašišas gaunamas iš augalo žiedų, o marijuana yra augalo lapuose, iš kurių ir susukamos cigaretės. Tiek hašišas, tiek marijuana nėra pastovios medžiagos. Laikui bėgant jų veikimas menkėja. Todėl, kuo marijuanos cigaretė šviežesnė, tuo ji stipresnė.

Marijuana turi stiprų specifinį kvapą. Sakoma, jeigu kartą marijuaną rūkei, to kvapo niekada neužmirši, toks yra savotiškas, primenąs deginti šieną. Dabar į marijuanos cigaretes dedama įvairių chemikalų specifiniam kvapui sumažinti.

Parūkius marijuanos atsiranda, taip kaip ir nuo kitų narkotikų savotiškai malonus jausmas — euforija. Atsipalaiduojama, atitrūkstama nuo realybės. Asmuo jaučiasi savimi patenkintas. Iššaukiama depersonalizacija, t. y. vartotojui atrodo, kad tai ne jis čia esąs, kad jo išvis nėra. Ir nieko nesinori veikti, tik likti tokioje būsenoje. Tačiau akylumas sustiprėja, klausa paaštrėja, spalvos paryškėja. Prarandama laiko sąvoka. Erdvė praranda realią dimensiją ir nuotolio nustatymas gali būti netikslus. Šių reiškinių intensyvumas priklauso nuo cigaretės stiprumo ir surūkyto jų kiekio.

Tas pat marijuanos kiekis ne visus veikia vienodai. Kartais vietoje malonaus jausmo, iliuzija būna nemaloni, atsiranda nervingumas, baimė, panika, noras ką nors žiauraus padaryti. Tai taip vadinamieji "badtrip". Toks "bad trip" yra smegenų funkcijos sutrikimas, savo rūšies psichozė, kuri gali tęstis dieną, dvi ar ir ilgiau. Koks procentas vartojančių marijuaną gauna tokias psichozes, nėra žinoma. Atrodo, kad nedidelis. Be to yra beveik tikra, kad psichozę gauna tie individai, kurie turi palinkimą į nervinius sutrikimus.

Ar prie marijuanos priprantama? Tokio stipraus pripratimo kaip prie stipriųjų narkotikų nėra. Bet yra psichologiškas pripratimas, panašiai kaip prie tabako rūkymo. O kaikurie, staiga metę rūkyti, pasijunta blogai: tampa nervingi, blogai miega, net užeina noras nusižudyti.

Tam tikras procentas marijuanos vartotojų po kiek laiko apsipranta su šių vaistų sukelta būsena. Pradedama norėti ko nors skirtingo, stipresnio. Taip pereinama prie stipresnių narkotikų vartojimo.

Koks procentas marijuanos vartotojų pereina prie stipriųjų narkotikų taip pat nėra žinoma. Marijuanos legalizavimo šalininkai tikina, kad procentas labai nedidelis. Jų nuomone, tai išimtinai jaunuoliai su prastai išbalansuota psichika. Tačiau yra žinoma, kad New Yorke per paskutiniuosius metus heroino narkotikų skaičius padvigubėjo. 90 procentų naujai atsiradusių narkotikų pradžioje rūkė marijuoną, o vėliau pradėjo vartoti heroiną.

Žinant, kad prie narkotikų lengviau ir greičiau pripranta jaunuoliai su tam tikromis charakterio savybėmis ir blogai psichiniai išbalansuoti, tektų dar rimčiau kreipti dėmesį į vaiko vystymąsi ir jo charakterio formavimąsi. Tik tvirto charakterio jaunuolis, pripažįstąs drausmę bei krikščioniškuosius principus, pajėgs atsispirti neigiamai aplinkos įtakai. Teisingai kun. A. Paškus teigia: "Žmogus be pastovaus savosios būties pagrindo, be pastovios linijos vedančios į vieną prasmingą tašką, vargu ar pakels šių dienų aplinką."

Jeigu jaunas vaikinas mokykloje pamėgina halucinogenų dėl mados ar prikalbėtas draugų, tai vyresnieji jaunuoliai ir studentai dažnai griebiasi narkotikų jieškodami naujų vidinių patyrimų. Tai jaunuoliai jaučią egzistencinę tuštumą. Beprasmiška kasdienybė mėginama užpildyti halucinacijomis ir vaistų sukelta malonia būsena. Nelaimei, nepasisekimui užgriuvus nejieškoma ramybės ir paguodos maldoje, bet — narkotikuose.

* * *

I. PETERIENĖ

PRIE LANGO

M. ŽYMANTIENĖ - BIRŽIŠKAITĖ ILIUSTRACIJA

NAŠLAIČIŲ DAINOS

GRAŽINA KRIVICKIENĖ

Lietuvių liaudies poezija — dainos, sukurtos daugiausia moterų, nežinomų poečių - kompozitorių, su nuostabiu švelnumu, paprastumu ir grožiu byloja apie kasdieninį kaimo žmonių gyvenimą, rūpesčius, darbus, moralines tradicijas, kurios yra taip skirtingos nuo šių dienų palaido miesčioniško gyvenimo. Tas mūsų tautos brangus kultūrinis palikimas buvo mūsų senelių, motinų, tartum dvasinė pasoga, gyvu žodžiu — daina perduodama savo vaikams iš kartos į kartas. Vienos jų linksmos, kitos liūdnos. Visose dainų rūšyse juntami glaudūs šeimos narių tarpusavio ryšiai: liūdi bernelis išjodamas į karą, mergelė toli nutekėdama, nes jiems reikia atsisveikinti su tėveliu, motule, broleliu, seselėmis, mylimais jaunystės draugais, apleisti tėvų namus, nerūpestingas jaunystės dienas. Tuo labiau yra graudžios našlaičių dainos tiek žodžiais, tiek ir melodijom. Jose išdainuojama sunki dalia netekus tėvelių. Jie pasijunta be globos, vieniši, skriaudžiami. Savo beviltiškume skundžiasi saulutei kaip močiutei, suasmenintai žemei, gegutei, lelijėlei. Paprastais žodžiais skundžiasi našlaitė dainoje: Oi varge, varge, vargeli mano, kada aš tave jauna išvargsiu? Jos broliai stengėsi vargelį, kaip kokį slibiną, ar piktžolę kojom sumindžiot, kardais sukapot, bet jos vargelis nieko nebojo, daugiau bujojo, lapais lapojo. Našlaitėlės močiutė guli augštam kalnely, naujam grabely, ir ji tik tada išvargs savo vargelį, kai nueis pas močiutę. Dar sunkiau našlaitėlei patirti skriaudas, jeigu ji yra apkalbama, jei ant jos meluoja, kaip sako daina. Arba kitoje dainoje, kai sakoma, kad rykštelė maldė (ramino) našlaitėlius. Tai beviltiško nusiskundimo dainos.

Našlaičių dainų tarpe yra ligi šių dienų užsilikusių senų mitologinių dainų, kuriose našlaičiai jieškodami paguodos kreipiasi į saulę, kaip į motiną, į mėnulį, kaip į tėvelį bei į kitus dangaus erdvėje esančius šviesulius. Tai vis dainos, kuriose atsispindi senasis žmonių tikėjimas: dangaus šviesulių, gamtos galybių garbinimas. Plačiai žinomoje dainoje našlaitė gailiai verkia: nėra močiutės kraiteliui krauti, tėvelio dalelei skirti, seselės vainikui pinti, brolelio keliu lydėti.

Ji guodžiasi, kad:

Saulė močiutė
Kraitelį krovė,

Mėnuo tėvelis
Dalelę skyrė,

Žvaigždė sesutė,
Vainiką pynė,

Sietyns brolelis
Keliu lydėjo.

Liudvinavas.

Dr. Balys, "Gimtasis Kraštas", savo straipsnyje "Saulinės dainos" pacituoja dainą su įdomiais palyginimais, kurioje sakoma, kad miškas yra kurčias be genelio, strazdelio, gegutės, lakštutės, kaip našlaitis be močiutės, tėvelio, brolelio, sesutės ir guodžiasi bent tiek, kad:

Teka danguj saulutėlė,
Tai ten mano motinėlė.

Teka danguj mėnesėlis,
Tai ten mano tėvutėlis.

Teka danguj sietynėlis,
Tai ten mano broliukėlis,

Teka danguj žvaigždutėlė,
Tai ten mano sesutėlė.

J. Basanavičiaus užrašytoje Ožkabaliuose dainoje, našlaičiai kreipiasi savo neviltyje į gėles, kalbasi su jomis. Tai švelniai graudi daina:

Eina našlaitėlis viešuoju keleliu
Ir išdygo lelijėlė šalyje kelelio.
Jisai prieidamas, pasikloniodamas:
— Ar nebūtum, lelijėle, man už motinėlę?
Lelijėlė tarė, siratėlį barė:
— Ką aš būsiu, siratėli, tau už motinėlę:
Neturiu kojelių, nė baltų rankelių,
Aš neturiu, siratėli, nė meilių žodelių.
— Šaknelės — kojelės, šakelės — rankelės,
O šie žalieji lapeliai, tai meilūs žodeliai.

Antroje dainos dalyje siratėlė "kloniojasi" bijūnėliui, prašydama, kad būtų jai už tėvužėlį, kuris atsako tą pat kaip ir lelijėlė, kad jis negali būti tėvužėliu, nes neturi kojelių, nei baltų rankelių, nei meilių žodelių.

Niemi-Sabaliausko, Rytų Lietuvoje užrašytoje dainoje, našlaitėlė eidama per girią, išgirdusi gegutę kukuojant, klausia kur yra jos motulė. Gegutė atsako, kad:

— Tavo motulė
Guľ smilčių kalnely,
Tavęs jaunos dukterėlės
Labai želavoja.

Toliau dainoje našlaitėlė guodžiasi savo motulei, su mirusia motina kalbasi. Ji mokina dukrelę kaip reik našlatėlei gyventi:

— Motinėle mano,
Širdužėle mano,
Kaip man sunku našlaitėlei
Ant svieto gyventi:

— Mokėk, dukrele,
Mokėk, jaunuolėle,
Mokėk, miela dukterėle,
Ant svieto gyventi:

Senam nusilenki,
Jauno paklausyki,
Bus' pagirta dukterėlė,
Kad ir našlaitėlė.

Našlaičiai netik kalbasi su mirusia motina, gėlėmis, gegute, bet taip pat ir su suasmeninta žeme.Dėl savo sunkios dalios, nerasdami užtarimo, paguodos, jie prašo žemę, kad juos paimtų, kaip paėmė tėvą ir motinėlę, arba keikia žemę. Ligi šių dienų yra užsilikusių ir dar tebedainuojamų tokių dainų tarsi raudų:

Ei užu gojaus, ei užu gojaus,
Anksti, anksti, užu žaliojo.

Ten siratėlė, ten siratėlė,
Avižas pjovė, avižas pjovė.

Avižas pjovė, avižas pjovė,
Anksti, anksti, žemelę keikė:

— Ak tu žemele, ak tu žemele,
Anksti, anksti, ak tu pilkoji;

Prarijai tėvą, prarijai tėvą,
Anksti, anksti ir motinėlę.

Praryk ir mane, praryk ir mane,
Anksti, anksti, tai siratėlę.

O kad norėsi, o kad norėsi,
Anksti, anksti skirk man dalelę.

Švenčionys.

Arba ir vėl daina, kurioje siratėlė, valios mergelė, alučiu užgerta, užčestavota, lankoje šieneli grėbia:

Netiek ji grėbė
Kiek gailiai verkė,
Ant grėblio kotelio
Pasiremdama.

Ant grėblio kotelio
Pasiremdama,
Ant sieros žemelės
Parsipuldama.

— Oi žeme, žeme,
Siera žemele!
Atėmei tėvą
Ir motinėlę.

Atėmei tėvą
Ir motinėlę,
Paimk ir mane
Valios mergelę.

Žemelė tarė,
Mergelę barė:
— Da tu per jauna
Žemės martelė.

Išvark vargelius,

Pramink takelius,
Tada tu būsi
Žemės martelė.

Išlaužas.

ALDONA PRIŽGINTAITĖ

SVAJONĖLĖ

O pabūk, nenueik, svajonėle,
nepalik, neapleisk tu manęs —
Vien naktis, o už lango tik vėjas,
kas mane dar atgal ten nuves...

Be tavęs bus ilgu, bus taip liūdna
ir tamsa dar ilgai nesibaigs —
Nuramink mano širdį, paguoski,
kol rami ji, kaip vaikas vėl žais...

Pažadėk jai turtus šitos žemės,
ir pripildytas laimės taures —
kol sapne aš šypsosiuos užmigus,
kur vėl skinsiu alyvas baltas...

AŠ NESIGINSIU

Aš nesiginsiu niekad, kad mylėjau,
Širdis, kad buvo — taurė sklidina —
Kad aš skridau erdvėm lengva, kaip vėjas
Ir žemė likos tolumoje pamiršta...

*

Aš nesiginsiu niekad, kad kentėjau,
Kuomet rinkau šukes, verkiau nakčia —
Nes tuos, kurie pažino sielvartą ir laimę,
juos palietė geroji Viešpaties ranka

SESERIAI

Tu lango rėmuos —
mėnesienoje parimus...
šukuoja vėjas pirštais
palaidus plaukus,
veide matau — —
tiek nerimo ir skausmo,
tiek ilgesio
gyvenimui laisvam,
kurio savam pasauly
neradai — —

*

Bijau užmigt — —
bijau aš tavo viziją prarasti,
o pasakyti ką?
jokiam žodyne —
žodžio to neužtikau
paėmus rankon,
rodos,
tavo šiltą ranką jausčiau,
nors tavo lūpos man
jau nebylės seniai...

*

O atsisuk ir leisk išvysti man
anų dienų jaunystės šypsnį,
kad nors tik momentui
nusiramintų man širdis,
aš nekalta — —
kad kam likimas
saujom laimę barsto,
kitiems jis gaili trupinių,
kad susitikti mum
jisai neištiesė kelių. —

GINTARAS

E. VYDIENĖ

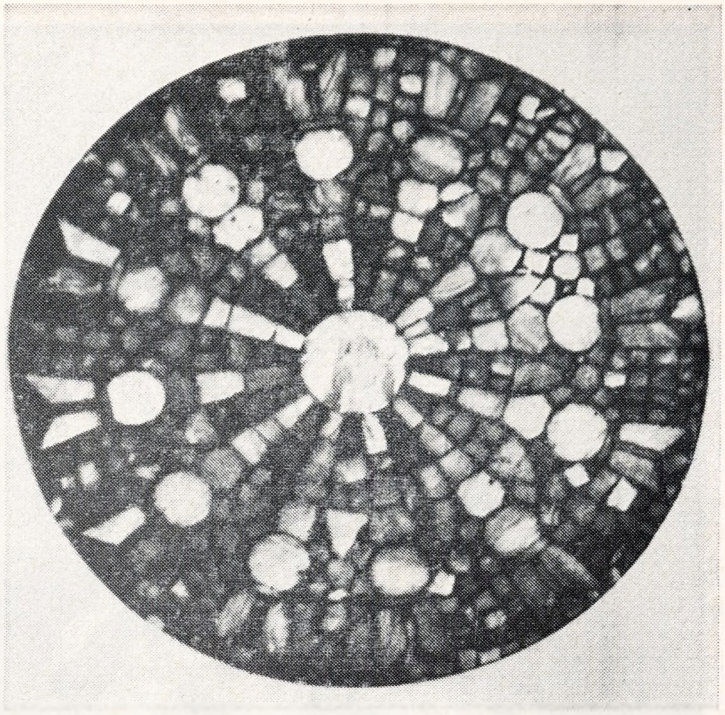

O, paklausykit vakarais,
Kai marių bangos nerimauja
Ir krantą barsto gintarais
Gelmės nematomoji sauja . . .
Maironis

Mokslininkų nustatyta, kad gintaras yra augalinės kilmės mineralas. Prieš daugelį milijonų metų žemės įvairiose vietose augo tam tikrų rūšių medžiai iš kurių nuo mažiausio sužeidimo varvėdavo sakai. Tekėdami medžio liemeniu, susikaupdami tarpušakėse, plyšiuose, drevėse, nuvarvėdami nuo žemės, šie sakai gana greit sukietėdavo. Juos padengdavo žemės sluoksniai, tuos kiti sluoksniai, slėgdami pirmuosius. Keitė savo vietą ir jūros, užliedamos didžiulius sausumos plotus ir vėl nuslūgdamos. Tuo būdu, giliuose žemės sluogsniuose susidarydavo sąlygos, kuriose organinės medžiagos ne pūdavo, o akmenėdavo. Tokiomis pat sąlygomis suakmenėjo ir gintaro medžio sakai, tapdami gintaru. Tos sąlygos nebuvo visur vienodos, todėl ir gintaro fizinės ir cheminės savybės yra nevienodos. Dargi vienoje vietoje randami gintaro gabalai yra skirtingi ne tik savo forma, dydžiu, bet dažnai ir spalva, kietumo laipsniu ir skaidrumu. Pagal spalvą ir skaidrumą gintaras skirstomas į šias rūšis:

1. Skaidrusis gintaras — viena vertingiausių gintaro rūšių, gražios, įvairaus intensyvumo, geltonos spalvos.
2. Flominis gintaras — kiek drumzlinas, atrodo dulkėtas, su skaidriomis properšomis.
3. Bastardinis gintaras — vidutiniškai skaidrus, nevienodos geltonos spalvos, į kurią įsiterpia tamsūs atspalviai.
4. Kaulinis gintaras — nepermatomas, neskaidrus, minkštesnis, baltos spalvos, labiau panašus ne tiek į gintarą, kiek į dramblio kaulą.
5. Putų gintaras — nepermatomas, balzganos spalvos, primena sustingusias putas, yra poringiausias ir lengviausias. Jį sunku nublizginti dėl jo poringumo.

Kuo skaidresnis yra gintaras, tuo jis tankesnis, kietesnis, jo lyginamasis svoris didesnis ir jis gražiau nublizginamas.

Gintaras dar rūšiuojamas pagal vietą, kur jis yra randamas ir medžio rūšį iš kurio sakų jis pasigamino. Pabaltyje randamą gintarą mokslininkai vadina sukcinitu (Sukcinitas tai ir yra tas skaidrusis gintaras — viena vertingiausių gintaro rūšių). Šis pavadinimas yra kilęs nuo senovėje ten augusios pušies lotyniško pavadinimo Pinus succinifera. Tos pušies per milijonus metų sugintarėję sakai ir yra sukcinitas.

Pabaltijyje, be sukcinito, aptinkamos dar kelios išskirtinės gintaro rūšys. Prie Dancigo (vok. Danzig, lenk. Gdansk) randamas raudonai gelsvos spalvos skaidrus gintaras, vadinamas gedanitu. Jis yra kiek minkštesnis už sukcinitą. Kitur Pabaltyje sutinkama taip pat labai reta gintaro rūšis, vadinama glesitu. Tai — skaisčiai rausvas, neturys jokių priemaišų gintaras.

Stantenitas — nepermatomas juodos spalvos, labai trapus gintaras ir bekeritas — nepermatomas pilkai rudos spalvos gintaras yra susidarę iš dar mokslininkams nežinomų medžių sakų.

Sicilijoje randama gintaro rūšis, vadinama simetitu, yra labai įvairių spalvų bei atspalvių: tamsiai raudonos rubino spalvos, rausvai geltonos granatų spalvos, mėlynos, žalios ir rudos spalvos. Jis yra kiek minkštesnis už sukcinitą.

Rumunijoje randamas rumenitas, savo chemine sudėtimi artimas Baltijos gintarui, tačiau skirtingas savo spalva. Jis yra rausvai geltonos, rudos, pilkos dūminės spalvos ir pasitaiko labai tamsių spalvų, dėl to vadinamas "juoduoju gintaru".

Birmos ir Indijos teritorijose randamas gintaras vadinasi birmitu. Jis yra tamsiai rudos, tamsiai raudonos ir blyškiai geltonos spalvos. Jis yra kietesnis už Baltijos gintarą ir dažniausiai būva neskaidrus.

Be šių paminėtų kraštų gintaras randamas daugelyje ir kitų pasaulio šalių (Švedijoje, Danijoje, Lenkijoje, Rusijoje, Anglijoje, Ispanijoje, Š. Amerikoje, Kanadoje, Meksikoje, Brazilijoje ir t. t. Bet daugiausia ir geriausio gintaro randama Pabaltijyje. Čia yra ne tik didžiausi pasaulyje gintaro telkiniai, bet ir labiausiai išvystyta gintaro pramonė. Karaliaučiaus (vok. Koenigsberg, rus. nuo 1946 Kaliningrad) srityje iškasama daugiau kaip 90% viso pasaulyje gaunamo gintaro. Tad nenuostabu, kad gintaras nuo seniausių laikų masino prie Baltijos jūros krantų daugelio šalių pirklius.

N. SILVANAVIČIUS

LIETUVAITĖ

SU GINTARAIS

Dalį savo istorijos gintaras yra pats savyje užkonservavęs. Kaikuriuose gintaro gabaluose randama prieš daugelį milijonų metų pakliuvusių į tekėjusius ar varvėjusius sakus augalų dalių, jų sėklų, medžių šakelių, spyglių, įvairių museliu, skruzdžių ,vorų, peteliškių bei kitokių gyvių ir net vandens lašų, kurie išlikę neišgaravę, įrodo gintaro tankumą. Tokius gintare užsikonservavusius gyvūnėlius, augalus ir jų dalis vadiname inkliuzais. Jie patvirtina, kad gintaras yra augalinės kilmės, kad jis yra susidaręs iš lipnių, minkštų, greitai kietėjusių ir vėliau suakmenėjusių sakų. Jiems bevarvant, į juos pakliuvę mažesni gyviai žūdavo, palaidoti gražiame karste. Inkliuzai turi didelę reikšmę ne tik gintaro istorijai, bet ir gamtos evoliucijos mokslams, nes jie yra tiesioginiai šaltiniai pažinti prieš daugelį milijonų metų žemėje buvusią florą ir fauną. Ypatingai įdomūs tie inkliuzai, kuriuose esama didesnių gyvių — vorų, peteliškių ar augalų didesnių šakelių.

Gintaras netirpsta vandenyje. Jis dalinai tirpsta alkoholyje, eteryje, chloroforme, sėmenų aliejuje ir kt. Jo cheminė sudėtis yra keleto organinių medžiagų mišinys (formule C40 H64 O4). Jo lyginamasis svoris (1 — 1,1) labai artimas vandens lyginamajam svoriui, todėl jis vandenyje plūduriuoja ir bangos jį mėto. Jis minkštėja prie 150°C temp., o lydosi prie 350 — 375 laipsnių C. Smilkdamas jis maloniai kvepia ir dėlto viduramžiais būdavo vartojamas smilkalams. Gintaro paviršių per ilgą laiką paveikia oro deguonis, todėl jo paviršius yra tamsesnis už vidų. Dėl nuolatinio bangų "šlifavimo" jūroje randamo gintaro luobelė plonesnė, šviesesnė ir jo forma lygesnė, apskritesnė, nei žemėje iškasamo.

Gintaras yra trapi medžiaga, jis aižėja. Kadangi jis yra palyginti minkštas, tai jį lengva šlifuoti, pjaustyti. Jis sunkiai praleidžia elektros srovę; trinamas į vilnonę medžiagą jis įsielektrina ir ilgai išlaiko elektros krūvį. Šią savybę turi ir gintarą imituojančios medžiagos (dirbtinis gintaras). Švitinamas gintaras ultravioletiniais spinduliais, švyti įvairiomis spalvomis. Šios savybės neturi jį imituojančios medžiagos. Taigi, perkant gintaro dirbinius ir abejojant jų tikrumu, patartina juos pašvitinti ultravioletiniais spinduliais, nes dirbtinio gintaro gamyba, dabartiniu laiku, yra taip ištobulėjusi, kad į jį įdedami net inkliuzai, spalvų niuansai ir kitos natūralaus gintaro savybės, kad sunku jį atskirti nuo natūralaus gintaro anksčiau vartotais būdais.

Dėl savo labai originalių natūralių savybių, įvairių spalvų bei atspalvių persipynimo ir nevienodo skaidrumo gintaras yra vertinga medžiaga įvairiems papuošalams bei dailės kūriniams. Kadangi jo gabalėliai yra nevienodo dydžio ir nelygių skirtingų formų, tai šviesos spinduliai lūžta juose nevienodai ir dėl gintare esančių priemaišų sudaro visokius gražių reginių efektus. Šias jo savybes menininkai ir stengiasi iškelti, paryškinti gamindami gintaro dirbinius.

Jau gilioje senovėje gintarą pažinusios įvairios tautos, jį pamilusios ir nežinodamos jo kilmės, kūrė apie jį įvairius padavimus bei mitus Kaikurie iš jų yra išsilikę iki mūsų laikų. Tuose mituose gintarui, kaip ir kitiems nesuprantamiems gamtos reiškiniams, buvo priskiriama dieviška kilmė.

Garsus romėnų poetas Ovidijus sueiliavo mitą apie dievaiti Fajatoną kuriame aiškinama gintaro atsiradimas. Saulės dievo Febo sūnus Fajatonas užsimanęs pavažinėti savo tėvo Saulės vežimu, bet nemokėjęs suvaldyti žirgu ir per arti privažiavęs prie Žemės ir ją padegęs. Dėl to buvo Dzeuso nutrenktas į Eridano upę ir jos pakrantėje palaidotas. Jo motina Klimena ir seserys taip raudojusios prie jo kapo, kad jų ašaros

tekėjusios upeliais. Staiga jos įaugusios į žemę ir pavirtusios medžiais, nuo kurių šakų taip pat varvėjusios ašaros. Nuo saulės karščio jos sukietėjusios ir virtusios gintaru, kurį Eridano upė pagauna ir pasiunčia romėnams.

Padavimų apie gintarą buvo sukurta ir Lietuvoje. Jie eidami iš lūpų į lūpas, kaikurie, išliko iki mūsų laikų. Gražiausias iš jų yra padavimas apie Jūratę ir Kastytį.

Atsitikę tai labai seniai, kai dievas Perkūnas buvęs vyriausias iš visų dievų, o Baltijos jūros vandenys priklausę deivės Jūratės vandenų karalijai. Ji buvusi labai graži ir gyvenusi jūros dugne gintariniuose rūmuose. Jūroje, prie Šventosios upės įtakos, gaudęs žuvis jaunas, drąsus ir gražus žvejys Kastytis. Jūratei nepatikę, kad Kastytis drumstęs Baltijos vandenis ir gąsdinęs žuvytes. Ji pasiuntusi undines, kad jos įspėtų Kastytį, nedrumsti jos vandenų ir negąsdinti žuvyčių. Kastytis nepabūgęs deivės įspėjimų ir toliau gaudęs žuvytes. Jūratei patikusi žvejo drąsa ir ji panorėjusi jį pamatyti. Lydima undinių iškilusi į jūros paviršių toje vietoje kur Kastytis žvejojo. Karštai pamilusi šį jauną, drąsų vyrą, Jūratė nusiviliojo jį į gintaro rūmus. Perkūnas, sužinojęs, kad nemirtingoji deivė pamilusi žvejo sūnų, didžiai užsirūstinęs. Jis žaibais sugriovęs gintaro rūmus, nužudęs Kastytį, o Jūratę prirakinęs prie tų rūmų griuvėsių sienos. Jūratė, bangų blaškoma, nuolat raudanti Kastyčio ir nelaimingos jųdviejų meilės. Jos rauda būva tokia jaudinanti, kad šaltos, ramios jūrų gelmės pradedančios nerimti, audrintis ir siausti išmesdamos iš gilumos ir išplaudamos į krantą Perkūno sudaužytų gintaro rūmų skeveldras. O maži gintaro gabalėliai tai esą Jūratės ašaros — tyros ir skaidrios, kaip tyra ir skaidri buvusi tragiška jos meilė.

Šio prieš daugelį amžių sukurto lietuvių liaudies padavimo įkvėpti lietuvių poetai, kompozitoriai, dailininkai sukūrė visą eilę nuostabių kūrinių.

Yra dar ir kita versija šio padavimo, kurį užrašė Liudvikas Adomas Jucevičius Žemaičių atsiminimų knygoje (Wspomnenia Żmudzi 1842). Čia Jūratė buvusi Perkūno nutrenkta, jos gintaro rūmai sudaužyti, o Kastytis buvęs Praamžiaus prikaltas prie uolos jūros dugne ir jūrai ošiant mes girdime jo dejavimą.

Seniausi gintaro radiniai Lietuvoje yra naujojo akmens amžiaus — neolito laikotarpio (4000—1600 m. pr. m. e.). Tų laikų gintarinių papuošalų — karolių, skritulėlių, sagų, amuletų lobiai ir pavieniai radiniai buvo aptikti prie Baltijos jūros buvusiose gyvenvietėse (Kuršių Nerijoje bei Palangoje ir Prūsijoje), pilkapiuose ir plokštiniuose kapinynuose. Neolito gintaras buvo jau plačiai vartojamas ir sėkmingai apdirbamas titnaginiais ir kauliniais įrankiais. Jo gabalai buvo pjaustomi, šlifuojami ir išgrąžomi. Daugiau gintaro dirbinių buvo rasta iš vėlesnio meto — žalvario ir geležies amžiaus. Iš tų radinių paaiškėjo, kad gintaras buvo plačiai žmonių vartojamas papuošalams, kurių tam tikra dalis turėjo jiems ir magišką reikšmę. Vėlesnių laikų (mūsų eros) kapinynuose, moterų kapuose rasti gintariniai verpstukai, karoliai, karolių apyvaros ir t. t. Vyrų kapuose — išpuoštos gintaru jietys, diržai, kamanos. Žirgams įpindavo 2 — 1 karoliuką į karčius ant kaktos, kad apsaugotų juos nuo nelaimių. Tie įvairios paskirties gintaro radiniai, padavimai, dainos mums įrodo, kad gintaras anais laikais vaidino lietuvių buityje labai svarbų vaidmenį. Nei vienoj kitoj šalyje jis nėra taip giliai įaugęs į liaudies buitį, folklorą ir literatūrą bei meną, kaip Lietuvoje. Nuo seniausių laikų buvo iš jo kuriami nuostabaus grožio buitiniai bei dailės kūriniai. Tad ne veltui Lietuva vadinama gintaro šalimi, o Baltijos pajūris — gintaro krantu. Gintaras aptinkamas Lietuvoje ir gana tolimose nuo jūros vietovėse: Nemuno pakrantėse, Platelių ežeruose, Širvintos pakrantėse ir kitur.

Lietuvoje ir kitose Pabaltijo šalyse gintaras dar buvo plačiai naudojamas mainų prekyboje. Mokslininkų nustatyta, kad mūsų gintaras pasiekdavo senovės Finikiją, Graikiją ir Romą jau neolito amžiuje, nes to amžiaus gintaro dirbinių ir žaliavos lobiai buvo rasti ne tik tose šalyse, bet ir įvairiose vietovėse pakeliui į tas šalis.

Žalvario amžiuje gintaro prekyba jau buvo žymiai suintensyvėjusi. Aisčių gintaro žaliava ir dirbiniai kartu su Jutlandijos (Danijos) gintaru buvo gabenama į Romą ir kitas Vidužemio ir Juodosios jūros šalis. Baltijos gyventojai gintarą keisdavo į žalvarį, o ne į dirbinius, nes žalvarį, varį ir alavą jie puikiai mokėjo patys apdoroti.

Maždaug IV amžiuje pr. m. e. gintaro prekyba su Roma ir jos kolonijomis buvo nutrūkusi, bet 1 — 11 mūsų eros amžiais vėl prasidėjo. Baltas ir vaško spalvos gintaras Romoje nebuvo vertinamas: jis buvo vartojamas smilkalams, tačiau skaidrusis — raudonos ir ypač geltonos aukso spalvos gintaras (sukcinitas) romėnų buvo labai branginamas. Mūsų gintaras buvo gabenamas į kitas šalis daugiausia upių ir jūros keliais, tais pačiais keliais, kuriais ėjo to laiko prekyba.

Kad gintaras buvo žinomas daugeliui senovės tautų ir kad tų laikų mokslininkai mėgino išaiškinti jo kilmę, susidarymo laiką, sužinoti, kur jis randamas, sužinome ne tik iš archeologinių gintaro radinių, bet iš senųjų raštų, bei literatūrinių kūrinių. Paminėsiu

J. PRAPUOLENIS

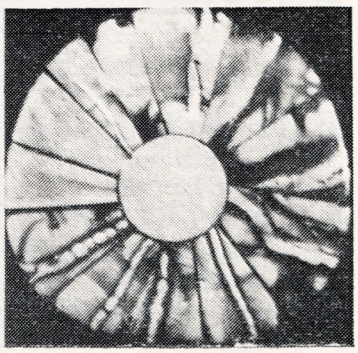

GINTARO MOZAIKOS

tik graikų poeto Homero poemą "Odisėja" (sukurta VIII — VII amž. pr. m. e.), kur minimas gintaras IV, XV ir XVIIII giesmėje ir du senovės romėnų rašytojus ir mokslininkus, kurie pateikia nemaža žinių apie gintarą, tai Plinijus Vyresnysis ir Plinijus Jaunesnysis. Jie abu jau rašė, kad gintaras yra tam tikrų medžių sakai, dargi nurodė pušies rūšį, iš kurios sakų susidaręs gintaras.

Iš kur yra kilęs žodis gintaras kalbininkai dar nėra galutinai išsiaiškinę. Manoma, kad jis esąs skolinys iš senųjų vadinamosios Pamario kultūros gyventojų.

Seniausias ir primityviausias gintaro gavybos būdas yra jo rinkimas smėlėtame pajūryje, kur jo įvairaus didumo gabalus išplauna į krantą įsisiautėjusios jūros bangos. Vėliau pradėta jį graibstyti iš jūros įvairiai paruoštais tinklais. XVIII ir XIX amžiuje buvo plačiai naudojamas nardymas gintarui iš jūros graibstyti. Dabar plačiausiai naudojamas gintaro gavybos būdas yra jo kasimas iš jūros dugno ir žemės specialiomis mašinomis.

Gintaro žaliava yra pristatoma į gintaro dirbtuves, kuriose daromi papuošalai, suvenyrai ir kiti gintaro dirbiniai. Geriausius, įvairiausius ir meniškiausius gintaro dirbinius gamina Palangoje moderniškoje gintaro dirbtuvėje, kurioje yra geros darbo sąlygos, tinkami įrankiai ir sutelkti geriausi gintaro specialistai — dailininkai profesionalai ir liaudies meistrai.

Jie mėgina, naudodami negatyvini graviravimą, iškelti natūralias estetines gintaro savybes. Šalia geometrinių gintaro dirbinių formų — tekintų karolių, sagų, medalionų — pradedama kurti šių papuošalų laisvos formos. Toks gintaro apdirbimo būdas labai daug sutaupo gintaro ir gaunama daug gražesni, natūralesni dirbiniai. Didesnius natūralaus gintaro gabalus dabar naudoja skulptūriniams dirbiniams. Iš mažų gintaro gabalėlių kuria miniatiūrinę gintaro mozaiką: portretus, peizažus ir t. t. Gintaro inkrustacijos naudojamos gaminant baldus, suvenyrines medines dėžutes, dailiuosius odos dirbinius — rankinukus, albumus ir t. t.

Lietuvių meilė gintarui nėra atsitiktinis reiškinys, o ilgus amžius Baltijos pakrantėje gyvenusių ir savo džiaugsmą bei liudesį glaudžiai su gintaru siejusių žmonių branginama tradicija. Gintaro gabalėlis arba iš jo padarytas gražus dailės kūrinys yra lietuviui ne vien nuostabus daiktas, bet ir savo krašto kultūros istorijos dalis. Dėka inkliuzų gintaras teikia nemaža žinių apie mūsų žemę, jos susidarymą ir amžių. Jis yra gyvas žemės, jos gamtos gilios senovės ir evoliucijos liudininkas. Todėl gintaras domina ne tik grožio mylėtojus, bet ir įvairių sričių mokslininkus.

* * *

DANA DEKSNYTĖ-KYBARTIENĖ

AŠARA

Ašara — džiaugsmo perlas,
Ašara — kančios daina —
Vis tyra ir bespalvė
Ir kančioj, ir džiaugsme.

Jei ši žemė — ašarų klonis,
Vandenynai kančių,
Tai mūs laimė — tik žaibo kelionė
Sielvartų kloniu plačiu.

PETRĖ ŠUOPYTĖ

ONA SAULAITIENĖ

Kuriame kaime Lietuvoje Petrė gimė ir gyveno, nežinau; užtenka paminėti, kad ji buvo "nuo Sintautų",, tai yra netoli nuo nemažo Suvalkijos kultūros centro.

Su suvalkiečiais artimiau tesusipažinau čia Amerikoje. Augusiai Panevėžyje, man artimiausi buvo aukštaičiai, o vėliau, kai dirbau Šiauliuose, ir žemaičiai, bet aiškių suvalkiečių nedaug tepasitaikė kolegų tarpe. Apie juos galvojau, kad jie išdidūs, nelabai linkę klausytis skirtingos nuo jų nuomonės, mėgstą laikytis atokiai nuo nesuvalkiečių bei kalbėti griežtais, kapotais sakiniais.

Atsimenu, kaip ilgai sukau ratą aplink vieną kolegę, kurios vardas irgi buvo Petrė — kol pagaliau pasisekė rasti kelią į jos širdį ir įtraukti ją į geriausių savo draugių sąrašą.

Nemanau, kad kam nors turėjo būti sunku rasti kelią į Petrės Šuopytės širdį. Iš tiesų atrodo, kad jos širdyje tilpo taip daug žmonių ir jų rūpesčių, kad niekam nepasisekė užkariauti visos jos širdies.

Petrė gyveno pilnu gyvenimu. Nepaprastai naginga, sumani ir vikri, ji visur spėdavo dalyvauti. Siuvėjos amatas buvo pragyvenimo šaltinis, bet likdavo pakankamai laiko nubėgti pas ligonį, priimti naujagimį, budėti prie mirštančio. Ir tai nereiškė, kad ji nubėgusi tik sėdėjo rankas sudėjusi — ne. Petrei atėjus, troba būdavo patvarkyta, valgis išvirtas, ašaros nušluostytos!

Ji mėgdavo taip pat vaidinti. Nesibaidė net vaizduoti patį velnią raudonais drabužiais, ragais ir skeltu galu uodega katalikiškos organizacijos vakare.

Sovietams užėmus Lietuvą, randame Petrę pabėgusią iš tėviškės ir klajojančią Rytprūsiuose. Visur ją supo suirutė, apleistų ūkių klaikus vaizdas ir paliktų galvijų baubimas. Begalinis skausmas vėrė jos širdį. Asmeninė tragedija, vienišumas, baimė ir užtikti vaizdai susiliejo į vos pakeliamą slogutį.

Iš to laikotarpio Petrė minėjo du ypatingu įvykiu: rožančiaus radimą ir naujo lietuviuko gimimą.

Petrė buvo netekusi savo rožančiaus. Kiek prisimenu, ji jo nebuvo pametusi, bet atidavusi kam nors, kuriam ji norėjo padėti. Ir štai, beeinant pušynėliu, jos koja paspyrė kažką smėlyje: tai būta didelio, medinio rožančiaus! Mergina jį pakėlė ir pagalvojo:

— Toks didelis! Kas nors jo pasiges!

Bet už miškelio tebuvo apleisti vienuolyno pastatai...

Su naujo liutuviuko gimimu buvo maždaug taip. Petrė sutiko mirtinai išsigandusią, pirmojo kūdikio belaukiančią moterį. Visi su ja pabėgę žmonės skubėjo tolyn nuo besiartinančio fronto, o jai jau reikėjo ieškoti prieglaudos.

Užmiršusi save, Petrė pradėjo globoti jauną moterį, kol kūdikis gimė. Rusams užėjus, padėtis buvo ypatingai dramatiška. Tačiau Petrei su savo naujais draugais pasisekė pasprukti ir pasiekti didesnį lietuvių pabėgėlių būrį, o jau žymiai vėliau, atsidurti tremtinių stovykloje.

Mažasis Pranukas dabar didelis Pranas. Jis tikrai gali didžiuotis: nekiekvienas turi tokią krikšto motiną, kaip jis!

Tremtinių stovykloje, jei neklystu, įsikūrusioje senoje vokiečių pilyje, Petrė energingai tvarkėsi: susi-

rado kamarėlę, kurioje kadaise buvo laikomos šluotos ir kitos valyti priemonės, išsivalė ir įrengė ją, kiek buvo įmanoma.

Žinau, kad Petrė visaip vertėsi ir prisidėjo prie stovyklos gyvenimo. Iš savo menkų išteklių ji stengėsi padėti Belgijoje esantiems lietuviams klierikams, apie ką liudija keli man perduoti atvirukai!

Turiu ir Šuopytės tautinį kostiumą, stovykloje austą: žiurstas kaišytinis, kiklikas raudonais - mėlynais langeliais, sijonas vyšnių spalvos, margais, siaurais dryžiais.

Ji pasakojo, kad tuo metu stovykloje vyrai bijodavę nusivilkti megstukus eidami gulti, kad žmonos jų nepačiuptų, neišardytų ir nepanaudotų tautiniams drabužiams austi!

Į Ameriką Petrė Šuopytė atvyko giminių kviečiama. Jie buvo kitos pasaulėžvalgos, tie Petrės giminės, bet kažkaip ji sugebėjo palaikyti malonius ryšius su jais ir net įgyti jų pasitikėjimą.

Darbą Petrė gavo siūlų fabrike. Be to, ji grįžusi namo, dar vienam kitam pasiūdavo drabužį. Pamažu įsitraukė į lietuvių kolonijos gyvenimą ir buvo visų mėgiama, net išrinkta į vietos bendruomenės valdybą.

Patyrusi, kaip įvairiai ir skaniai Petrė mokėjo virti — ji visuomet ką nors gero paruošdavo viešoms vaišėms — kartą prisiprašiau į svečius pas ją koldūnams. Besigardžiuodama tais virtinukais su mėsa ir su varške, klausiausi jos pasakojimų, kurių didesnę dalį čia perdaviau.

Nors Petrė ir turėjo daug bičiulių, jautėsi vieniša. Kai pasipiršo lietuvis našlys su trimis sūnumis, ji nutarė tekėti. Ji tikėjosi ne tik tapti laiminga žmona, bet ir posūnių drauge — padėjėja. Jai net atrodė, kad vienas iš jų svajoja apie kunigystę, ji man patikėjo su džiaugsmo ašaromis. Jis kunigu netapo, bet iš visos jos naujos šeimos ją nuoširdžiausiai pamilo.

Pasirodė, kad susitiko du skirtingu pasauliu — negalima buvo rasti nei bendros kalbos, nei bendro kelio: vyras nevertino to, kas Petrei buvo brangu, ir nesuprato jos reto savitumo.

Petrė blaškėsi, kaip paukštelis narve. Nenorėdama pasiduoti, ji vis iš naujo bandė kovoti už namų laimę, už jaukią nuotaiką, už įsijungimą į lietuvišką bendruomenę, bet jai nesisekė. Net Petrės dideli kulinariniai gabumai nuėjo beveik niekais: jos vyras tikrai mėgo tik kopūstų sriuba su bulvėmis!

Nenustojusi dirbti fabrike ir rūpindamasi namais, Petrė vis dėlto rasdavo laiko susisiekti su draugais bent telefonu.

Ji man pasakodavo apie gėles ir paukščius sodelyje, apie kovą su katinais; apie kelmučius, rastus miškely už sklypo ir kitus smagius dalykus, ir aš mielai klausiausi. Žinojau, kad ji daug kenčia, bet nenori apsunkinti kitų savo rūpesčiais. Kad jai be galo sunku, mes visos žinojome.

Vieną dieną išgirdau, kad Petrė susirgusi ir gulinti ligoninėje.

— Vėžys! — žmonės ėmė žnibždėti, ir "vėžys" pranešė man telefonu pati Petrė.

Sekė operacija, ramesnis pusmetis, po to — vėl ligoninė.

— Išgysiu, arba mirsiu! — skambino man Petrė. — Sutikau, kad jie duotų man naujus vaistus...

Po to praėjo jau dešimt metų. Petrė Šuopytė ilsisi svetingoje žemėje toli nuo namų. Kokia laimė, kad mes tikime ir žinome, jog tikroji ji nedingo be žinios, bet gyvena pas Dievą ir ją mylėjusių žmonių širdyse.

A. ZUBIENĖ GĖLĖS

D. MICKUTĖ-MITKIENĖ

JEI PAŠAUKČIAU...

Jei pašaukčiau vardu, ar tu man atsilieptum
It banga, nuo Vilnelės krantų?
Ar atplauktum kada, jei likimas palieptų,
Su pavasario vėjais kartu?

Aš bijau pasakyt, kaip labai pasiilgau
Išmainyt svetimąsias marias,
Į saulėleidį ten ir į pasaką smilgų,
Ir purienų gelsvas kepures!

Kai alyvų krūme ten lakštingala suokia,
Kai svaigina jazminų žiedai —
Ar tokiais vakarais ir tave jie išmokė
Taip svajot, kaip svajojau kadai?

Sriaunios Verknės krantus, jei kada aplankytum —
(Ar tebžydi palangėj jieva?)
Kokius koncertus ten kėlė paukščiai kas rytą,
Ir griežlė brisdama per javus!

Viršum Verknės vandens
Vilnys guodžiasi gūdžiai —
Pabraidyk basom kojom po jas:
Akmenėliai brastoj atsilieps dusliais dūžiais,
Jie primins, kad kažkam šviesios viltys sudužusios
Suspindėjo skausminga svaja...

• NAUJOS KNYGOS

PABŪKIME P. ORINTAITĖS LIEPALOTŲ MEDYNUOSE

PR. NAUJOKAITIS

Petronėlės Orintaitės literatūrinė vaga yra gili ir plati. Nuo 1926 m. pradėjusi savo raštais reikštis periodinėje spaudoje, daug knygų parašė nepriklausomoje Lietuvoje ir išeivijoje, teberašo ir dabar. Patys stambieji jos veikalai yra du romanai: "Paslėpta žaizda" (1934 m.), sprendžiąs gilią psichologinę ir moralinę šeimos problemą, ir "Daubiškės inteligentai" (1937 m., pakartotas 1962 m.), kritiškai žvelgiąs į dvasiškai susmulkėjusią Lietuvos provincijos inteligentiją. Beletristikos aruodus papildo novelių knygos: "Iš sostinės" (1932), "Jurgučio pieva" (1938), "Marti iš miesto" (1948), apysakų bei apybraižų knyga "Grožvylės meilė" (1952), apsakymai jaunimui "Viltrakių vaikai" (1952 m. — laimėje jaunimo literatūros premiją). Greta beletristikos eina ir kelios poezijos knygos: "Vingių vingiai" (1930), "Dirvonų dukterims" (1938), "Šulinys sodyboj" (1950), dvi poemėlės: "Viligailė" (1951) ir "Tapilė nuo Kražantės" (1959). Balės Vaivorytės ir Voveraitės slapyvardžiais yra parašiusi daug knygelių vaikams ir vaidinimų scenai. Įdomi yra jos atsiminimų knyga apie Salomėją Nėrį — "Ka laumės lėmė" (1965). Taip pat kultūrinėmis temomis Lietuvoje parašyta knyga "Kviečiai ir raugės" (1938).

Paskiausia P. Orintaitės 1971 m. išleista knyga yra apybraižos **"Liepalotų medynuose".** Ten rasime 9 apybraižas — beletristiškai ataustus atsiminimus ir įspūdžius, nudažytus praėjusios jaunystės ir toli pasilikusios tėvynės nostalgija. Penkiose apybraižose autorė nukelia skaitytoją į savo tėviškę ar netoli jos. Įspūdingai graudus yra "Kapas dirvoje", kur nutapytas neužmirštamas tėvo paveikslas, toks šviesus savo dvasios gelmėmis, ta amžiais susidėsčiusia lietuvių liaudies kultūra, tauriu žmoniškumu, įgimta dora ir savos žemės meile. Nei karo siaubas, nei fronto ugnis, nei atsiritąs raudonasis tvanas nepaiėgia tokio žmogaus atitraukti nuo jo prakaitu aplaistytos žemės. Čia giliai įsimynė jo pėdos, i lietuvišką dirvą įaugo jo širdis, čia jis ir mirti pasiryžo . . .

"Ilgatrobė" nukelia skaitytoją į miestą Šešupės ir Širvintos santakoje, kur dar tebegyva didžiojo Varpininko dvasia, kur tebestovi jo aprašytas tiltas. . . . Ten stovėjo daug mačiusi ilgatrobė. Joje gyveno autorė, lankydama Naumiesčio progimnaziją. Šiltais brūkšniais atskleidžiama, kaip sudėtingos gyvenimo paslaptys, nuostabi gamta ir mokslo žinios brandino jauną žmogų. Ten įpinta lyrinių įspūdžių apie Naumiestį, Sintautus, Šakius . . . Tuos pat gimnazistės laikus rodo ir "Tarpušventis" — kiek padriki žiemos įspėdžiai Zanavykijos kaime, kiek šiurkštokas kaimietiškas humoras, parodytas pro jaunos moksleivės įspūdžių pynę.

Su giliu meniniu įsijautimu, tikrai impresionistiškai, yra parašytos dvi apybraižos—"Vieškeliu" ir "Liepalotų medynuose". Tokius kūrinius sukuria tik begalinė savo gimtųjų vietų meilė. P. Orintaitės Zanavykijos lygumų peisažai yra pilni poezijos, gyvai plakančios širdies, plaukia puikiu lietuvišku žodžiu. Galėjai manyti, kad toje tarmėje, kurioje užaugo J. Jablonskis, ir kuri tapo pagrindu bendrinei lietuvių kalbai, jau visi žodyno ir sakinio turtai iš kalbinių sietuvų išsemti. Bet paskaitęs P. Orintaitės apybraižas, pamatai ir stebiesi,, kad tiek kalbinių perlų, kitų dar nepastebėtų, buvo ir tebėra zanavykų tarmėje. Tie kalbiniai turtai, sujungti su autorės nepaprastu įsijautimu į savo tėviškės peisažą, jų lyrinis ryšys su giliai išgyventa tikrove itaigiai pagauna skaitytoją ir jį nuteikia lyg tyliai plaukianti mūs žemės muzika.

Viena apybraiža — "O, Gott, sei Dank" atskleidžia tremtinio vargų ir karo pabaigos vaizdų iškarpa baigiamoje sugriauti Vokietijoje. Literatūriniu atžvilgiu ši apybraiža pliklauso prie silpnesniųjų.

Su autorės universitetiniais laikais rišasi apybraiža "Kalnų gatvėje", sudėta iš dviejų epizodų. Pirmasis jų atskleidžia vaizdą, kokiose vargingose sąlygose siekta mokslo, kaip maža tereikėjo patogumų anų idealistinių laiku studentui. Antrasis epizodas yra novelės pobūdžio, praskleidžias kaikuriu sulenkėjusių žmonių santykius su atsikūrusia jauna Lietuvos valstybe, jų tragiką ir artėjimą prie realaus gyvenimo supratimo, prie nuoseklaus psichologinio lūžio.

Dvi apybraižos yra surištos su atsiminimais apie žymius Lietuvos žmones. Apybraižoje "Vakaras Metropolyje", autorė tuo metu jau gimnazijos mokytoja provincijoje, vaizduoja praleistą vakarą su savo buvusiais profesoriais: V. Krėve, Putinu, L. Karsavinu. Spalvingai atkurtas ištiso vakaro pasikalbėjimas, prasidėjes ankštame studentiškam kambarėlyje ir pasibaigęs prie vakarienės stalo puošniame Metropolyje. Autorė pastabiai apibūdina pokalbio dalyvius, juos kiek pašaržuodama, ypač V. Krėvę. Pokalbyje įdomiomis pastabomis paliečiami: S. Čiurlionienė, J. Herbačiauskas, V. Šilkarskis, Roemeris, J. Tumas, B. Sruoga, Vabalas-Gudaitis, K. Būga, L. Gira, F. Kirša ir kt. Ši apybraiža turi kiek feljetoninio stiliaus.

Kultūros filosofijos bruožų yra apybraižoje "Valstietis nuo Vabalninko". Pradžioje duodamas jauno Kauno universiteto studento dvasinis paveikslas: studento polinkiai, elgsena, idėjos, kultūrinis paveldėjimas ir naujų tradicijų kūrimasis. Apibūdinama įvairiaverte, labai marga profesūra, rodomas svetimybėmis apdulkėjusio miesto ir žaliojo kaimo kultūros susidūrimas ir to susidūrimo poveikis mokslo ištroškusiam, idealizmu deganėiam lietuviškam jaunimui. Ir šitų svarstymų viršūnėje pastatomas profesorius, poetas, dramaturgas, aštrus kritikas — Balys Sruoga. Jame lyg suliejama aukšto išsilavinimo profesorius ir iš kaimo atsinešta išvaizda ir elgsena. Autorė jieško tų dviejų pradų — aukštos kultūros, pasisemtos iš Rytų ir Vakarų mokslo įstaigų, ir pirminio mūsų liaudies savitumo — sintezės. Ir ją randa giliame, sudėtingame, gaiviališkai pasireiškiančiame B. Sruogos charakteryje. Tai tikrai įdomus psichologinis-etnografinis svarstymas. Beletristinė forma šioje apybraižoje apkrauta didžiuliu minties svoriu.

Tai toks turinys nuo kaimo medynų iki universiteto aukštumų! Stilius impresionistinis, žodingas, vaizdus.

Petronėlė Orintaitė, LIEPALOTŲ MEDYNUOSE, apybraižos. Išleido NIDA, 1971 m., 216 psl., kaina: nariams $2.00, nenariams $3.00.

R. ARBAITĖ GĖLĖS

APIE RAŠYMĄ Į SPAUDĄ

Peržiūrėjus redakcijoje gaunamus rankraščius, atrodo, kad pasaulyje pritrūko popierio. Rašoma abiejose lakšto pusėse; rašoma pilnai nuo krašto iki krašto, rašoma ant visokių popiergalių, juo siauriau, juo mandriau. Rašoma, taisoma ir siunčiama — išmarginta, išbraukyta, sukeista . . .

1. Rašykite mašinėle, o jei rašote ranka, **rašykite aiškiai.**
2. Nesiųskite pribraukytų **juodraščių.**
3. Rašydami palikite **paraštes** abiejuose lakšto šonuose.
4. Rašydami palikite didesnius **tarpus tarp eilučių.**
5. Rašykite **tik vienoje** lakšto pusėje. Padėkite redakcijos ir spaustuvės darbuotojams.

"Ką ir kaip rašyti į laikraštį" dr. J. Prunskio, "Draugo" 1950 m. išleistą knygelę turėtų pasiskaityti **visi** rašantieji į spaudą, **senieji** ir **pradedantieji** rašytojai. **rd.**

• ŠEIMA IR AUKLĖJIMAS

MOTINA TALKINĖJA PRIEŠMOKYKLINUKUI SKAITANT A-ŽU

I. MALĖNAS

Laikai keičiasi. Mano 3-jų su puse metų dukrelė pareiškė, kad ir ji nori eiti į universitetą, nes matydavo mane į ten einant ir pareinant. Aš turėjau įtikinti dukrelę, kad reikia truputį palaukti ir pirma baigti vaikų darželį, nes universitetas mažų nepriima. Jis nori, kad jo mokiniai jau mokėtų skaityti. Tada dukrelė ėmė reikalauti, kad ji būtų mokoma skaityti. Aš teisinausi, kad nėra tinkamo elementoriaus ir kai ji sulauksianti 4 metų, tai tikrai mokysiu.

Dabar toks elementorius jau yra. tai A-ŽU, kuris puikiai iliustruotas dail. Nijolės Palubinskienės, leis mažyliui, motinos padedamam, nugalėti pradinius žingsnius į užburtąją mokslo sritį. Elementorių naudojant išskirtini 3 momentai:

1. Kiekvieno puslapio paveikslėlio pažinimas, tiksliai jį pavadinant.

2. Kiekvieno puslapio atitinkamos raidės pažinimas (pagal pirmą pavadinimo garsą).

I. Paveiksliukų pažinimą tikriname klausimais: kas čia? ką daro? ką darė? Jeigu mažylis-ė kurio daikto, ar veiksmo nežino, tai jam pasakoma. Gali nežinoti tik lietuviškai kalbėt primiršęs mažylis-ė, tada bus gera proga išmokti. Taip tikrinami visi paveikslėliai. Pertrauka — poilsis. Kitą kartą patikriname kur buvo kliūta.

II. Raides vadiname garsais A B C D . . . , bet ne žodelyčiais (bė, cė, dė). Vadinti tik garsais (ne žodelyčiais) yra sunkiau, bet vėliau skaityti bus lengviau, o šito mes ir siekiame. Kiekvieno paveikslėlio pavadinimas prasideda to paties puslapio raide-garsu. Mažylis-ė greitai šitai pastebi, ypač kai raidė-garsas atitinka visą skiemenį: A-vys, E-žys, Ė-da, OŽ-ka, U-pė, Ū-žė. Kiek sunkiau išskirti priebalsius: čia tenka tariant pirmąjį garsą utriruot (sustiprint): Ba-tas, Cit-ri-na, Či-go-nas . . . Tai šiek tiek pagelbsti, bet kito kelio nėra, tai ir tenka juo naudotis. Atskira raidė patiekiama šia tvarka:

— Kas čia? — Avys.

— Pakartok lėtai, aiškiai ir garsiai! — A-vys. Jeigu vaikas to padaryti negalėtų, tai jam padeda mama.

— Koks garsas girdėti žodžio pradžioje? — A.

— Sugalvok daugiau žodžių, kurie prasideda garsu A? — A-kys, A-silas, A-čiū . . .

— Dabar rašysime pirštu ore A. Tai daro ir mama, tačiau užima tokią pozicija, kad vaikas jos judesius galėtų sekti ir mėgdžioti. Kai vaikas A ore pirštu parašo, tai duotinas jam viena linija suliniuotas sąsiuvinys ir apyminkštis pieštukas bei leidžiama A rašyti jame tarp dvieju linijų. Parašoma mažiausiai 3-5 raidės.

Panašiai mažylis supažindinamas ir su B. Tik čia kiek sunkiau, nes sunkiai garsas išskiriamas. Mama vėl ima knygelę ir atvertus (2 psl.) klausia:

— Kas čia? — Batas.

— Pakartok žodį lėtai, aiškiai ir garsiai! — BA-TAS. Kad vaikas aiškiau girdėtų garsą B, žodį kartoja pati mama, ypatingai utriruodama (artistiškai pabrėždama) garsą B.

— Tai koks garsas girdėti žodžio pradžioje? — B.

— Sugalvok daugiau žodžių, kuriuose pradžioj būtų garsas B?

— Bitė, Boba, Bijo . . .

— Dabar rašysime pirštu raidę B ore. Mama atsistoja, kad vaikui būtų gerai matyti jos judėsiai. Rašo. Vaikas taip pat.

Po to imamas sąsiuvinys, ir vaikas parašo 3-5 B jame.

Vienu atveju supažindinama tik su viena, o daugiausia su dviem raidėm, nes vaikas jau įvargsta. Taip pat vengtina patiekti daugiau negu 2 raides ir tą pačią dieną, nes tada mažylis ims painiotis jose. Skubėjimas įneša didesnės ar mažesnės painiavos. Pažinus visas raides imamės paskutinio tarpsnio — žodžių skaitymo.

III. Žodžiai taip pat griebtini skiemenimis, kurie elementoriuje atspausti skirtingom spalvom. Netenka būgštauti, jei vaikas iš pradžių griebs visą žodį iš karto (nes jį žino pagal paveikslėlį), bet motina pratins jį paskaityti skiemenimis, nes į juos turi įsižiūrėti, o vėliau jais naudosis, kai sutiks sunkiai įskaitomus žodžius. Pratimams galima panaudoti tokias "varžytines", kad vaikas nejučiomis išmoks pateiktus žodžius skaityti. Motina pasiūlo vaikui skaityti "visą" knygą kartu: vaikas skaito žodžio pirmą skiemenį, motina antrą ir taip iki galo. Pradėk:

Vaikas: A	V: HIM	V: PO
Motina: VYS.	V: NAS.	M: VAS.
V: BA	V: CHO	V: RO
M: TAS.	M: RAS	M: GĖS.
V: CIT	V: JO	V: SA
M: RI	M: JA.	M: LA.
V: NA.	V: KA	V: ŠO
V: ČI	M: TĖ.	M: KA.
M: GO	V: LO	V: TU
V: NAS.	M: VA.	M: PI.
V: DU	V: I	V: U
M: RYS.	M: MA.	M: PĖ.
V: E	V: Y	V: Ū
M: ŽYS.	M: LA.	M: ŽĖ.
V: Ė	V: MU	V: VO
M: DA.	M: SĖ.	M: VE
V: FAB	V: NO	V: RĖ.
M: RI	M: SIS.	V: ZY
V: KAS	V: OŽ	M: LĖ.
V: GAI	M: KA.	V: ŽU
M: DYS.		M: VIS.

Kitą kartą skiemenuotus žodžius gali pradėti motina. Tada vaikui teks kiti skiemens, į kuriuos vaikas ligi šiol mažai kreipė dėmesio, nes nebuvo reikalo. O augant vaikui, plėtojasi ir jo interesai bei reikalas daugiau mokėti ir, žinoma, skaityti.

Kai ir šitai bus atlikta, vaikui jau duodama vienam skaityti ištisus žodžius, tačiau vis dar patartina, kad skaitytų skiemenimis, juos rodydamas. Šitai atpuls tik tada kai vaikas bus įpratęs ir labai laisvai griebs naujus žodžius. Pasidžiaugimas (ne besaikis gyrimas) mažyliui taip pat reikalingas, kaip padrąsinimas naujam darbui. Mažylis jau taip pat supranta jo darbu susidomėjimą kitų asmenų, ir pozityvus vertinimas jį džiugina.

* * * *

NENORMALIŲ VAIKŲ AUKLĖJIMAS

JONAS MIŠKINIS

Labai svarbu tėvams išsiaiškinti kiek daug turi reikšmės vaiko valios pratinimas nuo pat mažens prie ištvermingo darbo. Šis reikalas su normaliais vaikais nėra sunkus. Tačiau daug sunkesnis darbas su psichopatais, apsigimėliais vaikais. Neurastenikų, psichopatų, alkoholikų tėvų vaikai su maža išimtimi ateina į pasaulį jau lyg

Rima ir Mišel Vaikų Namuose, Čikagoje. Piešimo pratybos, taip lavinasi ranka ir spalvų pajutimas. Nuotr. L. Germanienės.

su išsemta gyvybės energija, su labai silpna nervų sistema; sunku iš jų ar namie ar mokykloj reikalauti ištvermingo darbo. Tokie dažnai nepajėgia greta kitų ramią valandą išsėdėti, o apie domėjimąsi nėra ką kalbėti.

Nervingumas, sako Krepelinas, pasireiškia jausmų srity, ypač valios veiksmuose: silpnas valios atsparumas įspūdžių bei jutulių atžvilgiu iš vienos pusės, stoka valios įtempimo, ištvermės darbui, o iš antros pusės, pačioj asmenybėj stoka lygsvaros. Bet proto išsivystymas esti visai normalus. Tokie vaikai nepalankūs disciplinai, mažai kuo domisi, greit jiems viskas atsibosta. Tačiau labai jautrūs ir linksmi žaidimuose.

Šios rūšies perdėto judrumo priežastimi yra įgimta nepilnai išsivysčiusi centrinė nervų sistema, sako psichologai. Nuobodus ir komplikuotas galvojimas juos kankina.

Kadangi nervingi vaikai labai jautrūs, tai negalima jų erzinti, pykinti. Bet negalima taip pat visur ir visada jiems pataikauti. Svarbu, kad jie priprastų prie tėvų ar mokytojo įsakymo bei rimto su jais elgesio, nes jeigu verksmu ir scenomis jiems gerai vyksta motinos ar tėvo nervus nugalėti ir vėliau viską diktuoti, ir savo atsiekti, tada, žinoma, toksai auklėjimas tik dar daugiau leis sauvalei bujoti. Galima juos mokyti, bet prisilaikant vaizdingumo metodo: gyvai jiems nupasakojant ir tai ne varginančiai, trumpu laiku.

Apatiški vaikai

Tylūs, lėti, bailūs ir labai nedrąsūs. Ypač naujose sąlygose arba naujų žmonių draugystėje jie tarsi nebyliai, nežino ką daryti. Labai lėtai galvodami, aišku, mažai iniciatyvos parodo darbe, bet užduotą darbą iš lėto ir gerai gali atlikti. Tokie sau nepasitikėdami, nuolatos visko bijo, o ypač bijo bausmės, nuolat galvoja, kaip jos išvengti. Gerai paaugę būna rūpestingi ir ypač švarūs, kartais net perdaug rūpinasi švarumu bijodami užsikrėsti ligomis. Ilgai pasilikdami vienumoje, moka rūpintis apie save, o vis daugiau iš blogos pusės mąstyti. Mėgsta liūdnas pasakas ir knygas; ne savo amžiaus rimtumas juos nuo kitų vaikų išskiria ir jie kaip koki seniai apie mirtį, apie vargus tesirūpina.

Kartais tokie "seniai galvočiai", "petit vieux", kaip juos vadina prancūzai, gali pasižymėti labai savistoviu abstraktišku galvojimu, ypač jei bendra nervų sistema nėra visai nusilpusi ir jeigu jie tinkamai bus auklėjami. Dažniausiai šie nervingi bailiai mikčioja, neaiškiai kalba, sunku iš jų žodį ištraukti. Supykinti būna labai keisti.

Tokius vaikus auklėjant svarbu pakelti jųjų ūpą. Juos reikia stumti pirmyn, neleidžiant to kitiems ir jiems patiems suprasti, nes jie labai savimeilūs ir greit skaudžiai įsižeidžia, o iš kitų garbės jie nereikalauja.

Svarbu kelti jų iniciatyvą ir jiems netiesioginiai duoti suprasti, kad jie nėra blogesni už kitus sau lygius. Be to, reikia saugoti, kad juos didesnieji nepersekiotų ir nekankintų: jie dažnai tyli ir daug kenčia nuo draugų ir dėlto, kiek galėdami, vengia draugystės.

Savo išvaizda apatiški vaikai žymiai skiriasi nuo kitų savo ypatingu lėtumu ir rimtumu. Vienodi, riboti judėsiai, nuolat pasikartodami, įrodo ligos didumą: kuo mažiau įvairumo judėsiuos ir kalboje tuo didesnis liguistumas. Ką daro, atlieka iš lėto ir rūpestingai, rašysena paprastai atrodo gražiai; mergaitės siuvinėja pavyzdingai, bet tik siaurai apibrėžtą, nurodytą darbelį. Į klausimus atsikanėja iš lėto, dusliu balseliu, nemėgsta žaisti.

Nenormalus išsivystymas

Jei paimsime vaiką 12 metų amžiaus ir rasime, kad jisai, savo išsivystymu ir sumanumu, neperžengė dar 8 metų amžiaus, arba jo sumanumas lygus tik 8 metų amžiaus vaikams, tai sakoma, kad šis dvylikos metų infantilikas yra su 8 metų infantilizmu. Aišku, atsilikimas gali būti įvairus, viename dalyke gali būti daugiau atsilikęs, kitame gali būti labiau išsivystęs, svarbu įvairias jo ypatybes ir gabumus ištirti ir atsilikimą nustatyti.

Geroje, specialioje priežiūroje infantilikai nors iš lėto, bet daro tam tikrą pažangą, pasiduoda įtakai ir auklėjimui. Psichologai tvirtina, kad infantilizmas dažniau pasitaiko mergaitėse, negu berniukuose.

Charakteringa infantilikų žymė: naivumas, nesavystovumas, maža iniciatyva ir nuolatinės paramos, užtarimo troškimas. Nuo pat mažumos tokie pasižymi ypatingu reikalavimu dėmesio, meilės ir t. t. Labai nepastovus ūpas: lengvai nuo juoko ir linksmumo pereina į ašaras ir priešingai.

Mergaitės rūpinasi savo išvaizda ir papuošalais. Savo bendra išorine kūno išvaizda, ypač mokyklinio amžiaus mergaitės, pasireiškia smulkiu apvaliu veideliu ir lengvu kūno sudėjimu.

Gyvenime tie jautrūs ir meilūs lepūnėliai, tarsi žaislas tėvų globoje, savo palinkimuose dar labiau sustiprėja tėvų užtariami ir lepinami. Tėvus dažnai linksmina vaiko imponavimas ar sumanumas kitiems įtikti.

Sumanus ir taktingas pedagogas gali daug tėvams pagelbėti nenormalių vaikų auklėjime.

EICHSTAETTO GIMNAZIJOS SUKAKTIS

Prieš 25-ris metus, buvusi Eichstaetto lietuvių gimnazija Vokietijoje išleido I-ją abiturientų laidą. Iš viso buvo 4-rios laidos. Tai parodo, kad lietuviai, nežiūrint kokiose gyvenimo sąlygose būna, rūpinasi savo jaunimu ir mokslą stato pirmoje vietoje. Tokių gimnazijų ir progimnazijų Vokietijoje tremties metais veikė virš 40. Jos sudarė galimybę to laiko jaunimui įsigyti atestatus ir siekti aukštesnio mokslo. Įgytos žinios visus vedė į šviesesnį rytojų.

Eichstaetto lietuvių gimnazijos I-mos laidos abiturientai ir mokytojai šią sidabrinę sukaktį gražiai paminėjo. Union Pier, netoli Chicagos, p. Karaičių Gintaro vasarvietėje, 1971 m. rugsėjo 18—19 d. susirinko visi, kuriems gyvenimo sąlygos leido pasveikinti vieni kitų. 25-ri metai — ketvirtadalis šimtmečio. Buvo ir tokių, kurie sunkiai vieni kitus atpažino. Kadangi Viktorija Karaitienė pati abiturientė, jų namuose visus supo maloni, šeimyniška nuotaika. Nors lauke jautėsi rudens vėsuma, viduje, židinio ugnelei spraksint, rišosi malonūs pokalbiai ir mokslo dienų prsiminimai. Veiduose degė susijaudinimas ir džiaugsmas. Prie turtingo vaišių stalo pasakyta daug kalbų, kelios deklamacijos ir perskaityti sveikinimai.

Sekančią dieną — sekmadienį, suvažiavimo dalyviai rinkosi bendroms pamaldoms. Šv. Mišių rimtis jungė visus bendrai maldai: už mirusius, negalėjusius dalyvauti, už tėvynę ir jos šviesesnę ateitį.

Šis suvažiavimas paliko malonius įspūdžius. Parodė, kad visi liko tokie pat: nuoširdūs, bendraminčiai, lietuviai. Dalyvavę išreiškė norą susitikti ateityje. Reikia tikėtis, kad sekanti kartą rinksis ne viena laida, bet visi buvę šios gimnazijos mokytojai ir mokiniai.

Suvažiavimo organizatorėms N. Mikšytei - Ward ir V. Karaitienei lieka dalyvių gili padėka!

B. Vytienė

Buv. Eichstaetto gimnazijos mokinės 1946 m.

DĖL KO MOTERYS LAIKO KŪDIKIUS ANT KAIRĖS, O NE ANT DEŠINĖS RANKOS

J. GOBIS

Pastebėta, kad 80% moterų laiko kūdikius ant kairės, o ne ant dešinės tad ir kilo klausimas, dėl ko taip yra. Daug motinų į šį klausimą atsakė aiškindamos, kad taip patogiau, nes laikant kūdikį ant kairės, galima dešine ranka šį tą dirbti pav., paimti indą, pamaišyti puodą.

Aiškinimas atrodė logiškas; tik vėl kyla klausimas, kad moterys nešdamos prisipirktų produktų ryšulį, jį kilnoja nuo vienos rankos ant kitos, taigi abi rankas įdarbina tuo pat laiku, o kai eina reikalas dėl kūdikių, — angažuojama daugiau kairioji ranka. Be to, kaip vyrų taip ir moterų tarpe esama dešinrankių ir kairiarankių, reikėtų manyti, jog kairiarankė moteris kūdikį nešios ant dešinės rankos, o dešinrankė — ant kairės, kad stipresnioji ranka būtų laisva kitiems veiksmams, ir vis dėlto šita prielaida pasirodė klaidinga: 78% kairiarankių moterų nešioja kūdikį ant kairės rankos. Paklaustos, kodėl taip daro, kairiarankės duodavo įvairius atsakymus. Vienos sakė, kad nežinančios kodėl, kitos, — kad taip patogiau, nes verkiantis kūdikis greičiau nurimsta, ir pagaliau atsirado ir tokių, kurios teigė, kad kairėje pusėje yra širdis, o iš jos plakimo eina motinos meilė vaikeliui, ir ji nuramina verkiantį kūdikį. Ši grupė buvo artimiausia mįslės išsprendimo, nors aiškinimas ir nebuvo visai ryškus. Ši grupė rodo, kad moteriai labai svarbu, kad jos kūdikis yra buvęs po jos širdimi, ir dėl to jis jai toks mielas. Augintinis neatstoja moteriai tikro, po jos širdimi buvusio vaiko, meilė auginiui panaši į invalido meilę protezei. Kojos ir rankos protezė pasidaro miela, kaip "savoji", bet tokia meilė būna nervinga, ligustai pavydulinga.

Lenkų mokslininkas Ludwig Lamorski sako, kad tuo reikalu buvo padaryta visa eilė bandymų vaikų ligoninėje. Palatoje, kur gulėjo 9 kūdikiai, buvo įrengtas megafonas. Paprastai vienam kūdikiui pravirkus, kiti paseka jo pavyzdžiu. Bendro verksmo metu per megafoną buvo paleistas širdies plakimas. Per dukart trumpesnį laiką, negu paprastai, kūdikiai nurimdavo, o tai rodo, kad motinos širdies pulsas daro raminamos įtakos kūdikiams, tad atsirado klausimas, ar, kartais, ne širdies pulsas, o ritmas veikia raminamai, todėl buvo toliau tiriama. Trijuose miegamuose kambariuose patalpinta po 9 kūdikius ir per megafoną pirmam kambariui buvo teikiamos lopšinės melodijos; antrame — metronomo tiksėjimas. Pasirodė, kad kambaryje, kuriame buvo girdimas širdies plakimas, kūdikiai dukart greičiau užmiega. Šito eksperimento stebėtojus nustebino faktas, kad metronomas, panašiai kaip laikrodis ritmingai tiksi kaip širdis, tad kodėl neveikia taip, kaip širdies plakimas? Pagalvojus pastebėta, kad metronomo ir širdies mušimas nėra vienodi. Metronomas muša vienodai — tak, tak, o širdis sinkopuoja, atseit, iš karto duoda du pabeldimus — tik — tak, kurių pirmasis "tik" yra trumpesnis, greitesnis už antrąjį "tak", tad paaiškėjo, kad ne motinos meilė, o motinos širdies plakimas ramina ir migdo kūdikį. Kai motina ar kas kitas verkiantį kūdikį paima ant kairės rankos ir priglaudžia prie krūtinės, jis įsiklauso į globėjo širdies pulsavimą, ir tatai jį nuramina.

Tatai suprantama, turint galvoje, jog nuo pat savo gyvenimo pradžios gimdoje kūdikis artimai susigyvena su motinos širdies plakimu. Kai kūdikis užgimsta tuoj surinka. Tai buvo aiškinama, temperatūros pasikeitimu, spaudimo, drėgmės sumažėjimu, o pasirodė, kad ne kas kitas kaip motinos širdies plakimo netekimas. Kūdikis pritrenktas, nes jį apėmė tyla, ir nurimsta, kai jis pridedamas prie kairės krūtinės pusės.

Turint galvoje šį faktą, darosi suprantama daug reiškinių. Visų pirma jau nebepaslaptis, kodėl motinos daugiausiai kūdikį laiko ant kairės rankos, atseit arčiau prie širdies, kurios plakimas ramina kūdikį. Motinos ir nežinodamos tatai jautė ir išmoko laikyti kūdikį ant kairės rankos. Iš 466 Madonos su Kūdikiu paveikslų, nupieštų įvairiose epochose, 80% rodo kūdikį ant kairės Madonos rankos. Širdies plakimas, dar kūdikiui esant motinos gimdoje ir kūdikio supimas pareikalavo lopšinių atsiradimo. Motinos pastebėjo, kad kūdikis supamas arba ritmingai judinamas, nustoja verkęs ir užmiega.

Ludwig Zamarski tuo pat taktu aiškina ir suaugusių žmonių šokius. Kai žmogus yra sujaudintas, jieško nusiraminimo šokyje. Ritmingi judesiai sukelia tokią nuotaiką, kokią žmogus turėjo savo motinos gimdoje. Įdomu, kad juo šokiai primityvesni, juo labiau tų šokių ritmas primena širdies plakimą. Ne visi psichologai su tuo sutinka: mūsų a. † a. Kaz. Klaud. Cirtautas į šokį žiūrėjo kaip į subtilią lyties akto instaciją ir iš to kylantį subtilų džiaugsmą.

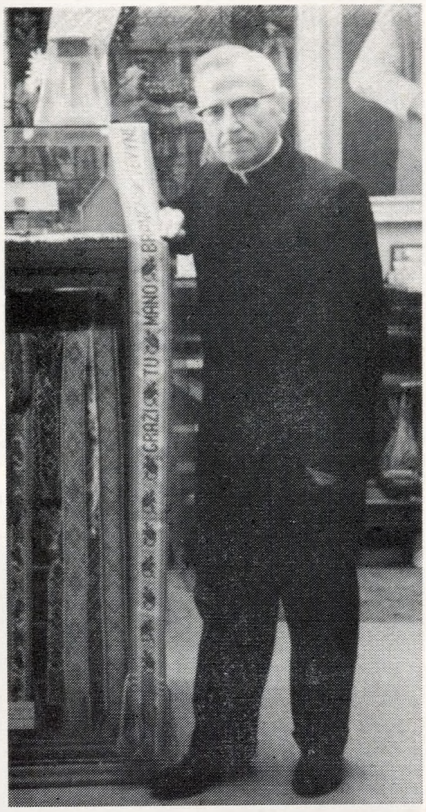

Prel. F. Juras — ALKA muziejuje, Putname, kuriam jis sėkmingai vadovauja ir renka lituanistinę medžiagą. Šioje kultūrinėje įstaigoje yra sutelkta daug vertingų eksponatų: tautodailės, meno, dokumentų, rankraščių ir gausi biblioteka. Prel. F. Juro rūpesčiu daug lituanistinės medžiagos buvo išgelbėta nuo sunaikinimo. Daug tos medžiagos ir žūna dėl nesupratimo ar neapsižiūrėjimo, vertingi spausdiniai perduodami, kaip senas popierius ir t. t. Turintieji nereikalingų senesnių leidinių ar eksponatų geriau perleiskite lietuviškom įstaigom, kur jie bus išsaugoti ateičiai; kaip pav. J. A. V. — ALKA muziejui, Putname; P. Lietuvių Archyvui, Čikagoje; Kanadoje — K. L. B. kultūros komisijai.

Dainuojanti Žymantų šeima, kairėje I. Balzekienė

MAGDELENA GALDIKIENĖ L. KAT. MOT. ORG. P. S. GARBĖS PIRMININKĖ

MAGDELENOS GALDIKIENĖS SUKAKTIS

EMILIJA ČEKIENĖ

Apie M. Galdikienę, kaip vieną iš pačių iškiliausių lietuvių moterų veikėjų nepriklausomoje Lietuvoje, girdėdavau nuo pat mokyklos suolo. Vėliau apie ją ir jos veiklą skaitydavau spaudoje. Bet pažinti asmeniškai likimas lėmė tiktai labai toli nuo mūsų abiejų gimtosios žemės: čia, išeivijoje, didžiausiame pasaulio mieste New Yorke, taip netikėtai, atsitiktinai bedirbant vienoje didžiulėje bankinėj įstaigoj.

Tarnybos metu man tekdavo kartais praeiti per kitus įstaigos kambarius ir smalsumo vedamai pažvelgti į kitų tarnautojų veidus, iš kurių vienas vis patraukdavo mano dėmesį. Kažinkur, kada nors matytas, galvodavau, bet vis negalėjau prisiminti. Mano smalsumas didėjo; pradėjus klausinėti, paslapties išdavimo ilgai laukti nereikėjo. Viena bendradarbė pranešė, jog tai esanti kažkokia lietuvė.

Viena dieną eidama pro šalį pasukau arčiau stalo, kur ji sėdėjo ir pasilenkusi įdėmiai sklaidė popierius, pasakiau lietuviškai: "labas, ponia, malonu, bent vieną lietuvę rasti tarp daugybės įvairių tautybių." Ji nustebusi pakėlė galvą ir laimingu veidu šypsojosi žodžio ilgai netardama.

Taip užsimezgė pažintis ir ji stiprėjo, nes paaiškėjo, kad ir gyvename tam pačiam New Yorko priemiestyje ir tuo pačiu traukiniu apie valandą laiko į tarnybą važinėjam. Rytais dažnai atsitiktinai net į tą patį vagoną patekdavom. Kelias būdavo trumpesnis ir kalbos lipant iš traukinio nesibaigdavo, nes ji turėjo tiek daug žinių, tiek daug patyrimo visose gyvenimo srityse, kadangi nuo pat vaikystės dienų negyveno vien sau. Kai nuomonės nesutikdavo mes nesibardavom, garsiau tono nekeldavom, tik ji sakydavo: "pagyvensi, pamatysi, sakysi—teisingai Galdikienė sakė".

Ir kai po kelerių metų mūsų tarnybiniai keliai išsiskyrė, aš pilname žmonių traukinyje važinėdama, dar ilgai jaučiau dvasinę tuštumą ir, kai iškildavo kuriuo nors klausimu abejonė, manydavau, o kažin kaip ji pasakytų? Mat M. Galdikienė neeilinė asmenybė, kurios ilgas ir prasmingai nueitas gyvenimo kelias visas nužymėtas deideliais lietuvių tautai darbais.

Magdelena Draugelytė - Galdikienė gimusi 1891 m., Bardauskų kaime Vilkaviškio apskr. 1910 m. baigė Marijampolės gimnaziją, 1915 m. pedagoginius mokslus Petrapilyje, kur ji nuo pat jaunų dienų aktyviai įsijungė į lietuvišką veiklą. Dalyvavo choruose, organizavo mergaičių lavinimosi būrelius, vaidindavo ir režisuodavo. Savo visuomeninę veiklą ji pradėjo jau nuo 1905 metų ir be pertraukos tęsia iki šių dienų.

Būdama giliai religinga M. Galdikienė savo visą visuomeninę veiklą skyrė lietuvių katalikiškų idėjų įgyvendinimui, visa savo esybe atsidavusi katalikiškų organizacijų steigimui ir jų stiprinimui. Tačiau nei kiek nemažiau vertindama ir kitokių lietuvių organizacijų atliktus darbus Lietuvos naudai. Dėl nuomonių skirtumo susirinkimuose nebandydavo kitiems primesti savos, bet stengdavosi skirtumus derinti.

M. Galdikienės visuomeninės veiklos neįmanoma apibūdinti šiame trumpame rašinyje, reikėtų visos studijos, nes jos vardas pirmaujančių katalikų veikėjų priekyje eina pradedant nuo jaunų ateitininkų, krikščionių demokratų ir lietuvių katalikių moterų įvairiais vardais pavadintų draugijų. Visur ją matome, kaip organizatorę, steigėją, pirmininkę, globėją. O iš profesijos būdama mokytoja — pedagoge tą darbą visados puikiai sugebėjo atlikti. Jos vardą randame jau Petrapilio slaptuose lietuvių susirinkimuose, vėliau nepriklausomos Lietuvos atkūrimo aktyvią dalyvę, ugningą kalbėtoją, kupiną naujų planų ir ryžtingą jų vykdytoją, didžią spaudos talkininkę.

Čia paminėtina ir tai, kad ji savo visuomeninės veiklos kelyje, Petrapilyje, viename ateitininkų susirinkime 1912 m. susipažino su Adomu Galdiku, tuo metu studijavusiu dailę, su kuriuo vėliau 1917 m. ir sujungė savo gyvenimą. 1918 m. abu grįžo iš Rusijos į Lietuvą ir čia visomis jėgomis įsijungė į plačios apimties organizacinį darbą. Buvo išrinkta katalikių moterų draugijos centro valdybos pirmininke ir tose pareigose išbuvo 20 metų. Norint plačiau paminėti M. Galdikienės toje organizacijoje nuopelnus tektų susipažinti su tos draugijos visa istorija, kuri aprašyta leidinyje "Mūsų Keliai", suredaguota Paryžiuje 1951 m., "Tiesos ir Meilės Tarnyboj" išleista 1934 m. Kaune, "Lithuanian Catholic Women" išleista 1968 m. New Yorke. Per visą lietuvių katalikių moterų veiklos istoriją eina M. Galdikienės vardas.

1920 m. ji buvo išrinkta į Lietuvos steigiamąjį seimą krikščionių demokratų atstove. 1925 m. seimo sekretorė ir 1926 II vicepirmininkė, seimo įvairių komisijų narė. Ji reiškėsi politikoje, švietime, globos ir ypač moterų bei mergaičių organizacijose. M. Galdikienė, nors pati gyveno Lietuvos laikinoj sostinėj Kaune, kur buvo mergaičių mokytojų seminarijos ir vėliau mergaičių gimnazijos direktorė, bet jai visada buvo taip pat labai arti širdies kaimietė lietuvė moteris ir jos švietimas, bei vispusiškas lavinimas, jos gyvenimo buities gerinimas, dvasinis, kultūrinis kėlimas. Todėl ji neužsikrėtė miesčioniškumo liga, bet kaimą mylėjo, lankė ir moteris organizavo.

Nepalūžo ji ir nuo bolševikų teroro pasitraukusi iš tėvynės į svetimus kraštus 1944 m., kur ji su vyru Vokietijoje, vėliau Paryžiuje 1951 m. įkūrė Pa-

saulio Lietuvių Katalikių Organizacijų Sąjungą ir buvo jos pirmininkė, Pasaulio Motinų Sąjūdžio lietuvių komiteto narė. Atvykusi į JAV pirma rūpinosi lietuvių organizacine veikla, ne savo asmeniniu įsikūrimu, kas retai gyvenime pasitaiko.

M. Galdikienė ir dabar atšventusi tokią garbingą 80 metų sukaktį tebegyvena tais pačiais per visą ilgą gyvenimą lydėjusiais ją tautiniais rūpesčiais.

Paklausta, ką ji laiko svarbiausiais savo gyvenimo momentais, atsakė, jog asmeniniam gyvenime — santuoką su Adomu Galdiku, kuris jos gyvenimą praturtino dvasiniai, iškėlė iš kasdienybės į aukštesnius polėkius bei užsimojimus. Skaudžiausias momentas jai buvo gyvenimo palydovo netekimas prieš pusantrų metų taip staiga ir netikėtai suklupusio prie paskutinio savo kūrinio lietuviškos koplytėlės.

— Mano gyvenimo draugo mirtis paliko mane pačiam gyvenimo saulėlydyje ne tik vienatvėje, bet ir uždėjo pareigą pasirūpinti jo meniniu palikimu, įamžinti meno atsiekimus monografijoje. Esu dėkinga jo draugams, kolegoms ir lietuvių visuomenei už šiltą pritarimą ir patirtą pagalbą, — sakė M. Galdikienė.

Į mano klausimą, koks jos mėgiamiausias užsiėmimas, atsakė, jog mokytojavimas, knygų ir laikraščių skaitymas, kurių daugybę prenumeruoja. Šios garbingos sukakties proga M. Galdikienei linkime sekmės ir dar ilgų ilgų metų.

• MOTERYS PASAULYJE

P. O. Kajeckienė (dešinėje) ir **Mrs. Alexis U. Johnson,** laike priėmimo Washingtone, 16 Vasario proga; kiti svečiai iš k. G. Vasaitienė, dr. J. Geniae, A. Vaičiulaitis, N. Tautvilas.

Dalila Mackalienė, režisorė, aktorė, visų kultūrinių apraiškų rėmėja ir talkininkė Los Angeles, Kalifornijoje. Jos režisuota tragikomedija "Paskutinis piknikas" (A. Landsbergio) Čikagos teatro festivaly 1971 m. pabaigoje laimėjo pirmą premiją. Anksteniam teatro festivaly Dalila mackelienė irgi buvo nuskynusi laurus (su A. Kairio "Šviesa, kuri užsidegė"). "Paskutinis piknikas" labai sekmingai buvo suvaidintas ir Los Angeles 1972 m. sausio 15 d.

Zenta Tenisonaitė-Hellemans, gyvenanti Antverpene, Belgijoje, ruošia flamandų pasakų rinkinį vaikams. Jos redaguota knyga, (lietuvių poetai) "Een steen heeft geen hart" susilaukė labai gerų įvertinimų. Gustav Faes knygos kritikoje rašo:

"Jeigu aš galėčiau išsirinkti keletą gražių eilėraščių, tai tikrai būtų šitie: "Mortuos Voco (17-19), "Mano giminės giesmė" Jono Aisčio, (25-26), Homo Viator tema žaidžiantis "Per pasaulį keliauja žmogus" (32-33), Henriko Nagio "Laterna Obcura" (56-57), gražusis "Alastor" Obcarsko (72-73) ir pagaliau gal pats geriausias "Chapel B" Algimanto Mackaus, (76-77).

Taip pat negalima nepastebėti, kad parinkti yra ilgi eilėraščiai. Gal atsitiktinai, bet aš labiau linkęs įžiūrėti, tų poetų ilgo alsavimo įrodymą, kurie savo talentu sugeba per visą eilėraštį išlaikyti įtampą, Taip pat pažymėtinas vertėjo sugebėjimas, originalus paversti vertinga flamandų poezija."

Ras Arbaitė, jaunoji dailininkė iš Los Angeles, surengė savo kūrybos parodą, kurioje buvo išstatyti 26 tapybos ir 14 grafikos darbai, paroda vyko The Building Exhibition Centre, š. m. visą vasario mėnesį. Rasa individualias parodas ruošia jau nuo 1963 metų, iš viso yra suruošusi septynias. Jaunajai dailininkei linkime sekmės!

Tatjana Sajukaitė-Renkauskienė, Toronto universitete baigė vokiečių ir rusų literatūros skyrius, studijas tęsia magistro laipsniui.

Virginija Paukštys, 16 metų gimnazistė, Čikagoje išrado naują ir nebrangų metodą nustatyti kraujo grupes.

REKLAMOS MENAS

Reklamos istorija yra glaudžiai susijusi su meno istorija. Menas, kaip reklamos forma, išreiškia gyvenamo meto idėjas ir gyvybingumą, socialinius bei politinius nusiteikimus, kasdieninę rutiną.

Priešistorinio žmogaus urve palikti brėžiniai yra lyg skelbimai, nupiešią primityvaus žmogaus gyvenimą, dominuojamą magikos ir nežinomybės baimės. Egiptiečių menas su savo geometrine ornamentika skelbia faraonų nemirtingumą, o išlikę piešiniai iškelia jų laimėjimus kovose ir medžioklėj. Romėnų menas, kuriame dominavo kovų scenos ir karžygių portretai ir statulos, rodo jėgos kulto dominavimą.

Reklamos istorija ilga ir įdomi. Ankstyviausia forma buvo primityvus menas, išsakąs priešistorinio žmogaus gyvenimo būdą. Tiesioginė reklama, kaip ją suprantame šiandieną, egzistavo nuo to laiko, kai žmogus pradėjo mainų prekybą. Prieš modernų amžių, prieš radiją, televiziją, prieš laikraščius ir žurnalus vienintelė egzistavusi reklama buvo plakatai ir šaukliai, kurie balsu skelbdavo pranešimus. Senovės Egipte šaukliai pranešdavo laivų atplaukimą ir jų atvežtas prekes. Babiloniečiai pirkliai samdydavo vyrus su stipriais balsais, kurie garsino jų prekes. Juliaus Cezario laikais Romoje ant plokščių buvo surašomi maudynių skelbimai. Taip pat buvo skelbiami pamesti daiktai. 15 šimtmetyje Anglijoje pranešimai buvo kabinami ant bažnyčių durų. Pirmas kavos skelbimas buvo atspausdintas 14 šimtmety, jame buvo skelbiama, kad kava pagelbsti skaudančiom akim, gydo slogą, kosulį, pakelia ūpą ir t. t.

Jungtinėse Valstybėse Benjaminas Franklinas skaitomas "reklamos tėvu". Jis įkūrė "General Magazine" žurnalą ir jame skelbė savo išradimus.

Tik apie 1890 metus reklama dramatiškai išsiplėtė. Didelės įmonės ieškojo originalių šūkių, kurie iškeltų jų gaminių kokybę. Kai Procter & Gamble firma atsitiktinai pagamino baltą, plaukiantį muilą, pradėjo reklamuoti, kad tai naujas, 99 44/100 grynas produktas, muilas, kuris neskęsta. Ta sėkminga reklama išpopuliarino "Ivory soap", kuris ir šiandien pardavinėjamas. Kitas reklamos galios pavyzdys yra Clairol firmos plaukų dažymo išpopuliarinimas. Apie 1955 metus tik 7 procentai moterų Amerikoje buvo mėginusios dažyti savo plaukus, ir tos pačios buvo laikomos nekokios reputacijos moterimis. Naujai mestas šūkis: "Doe's sche ... or doesn't she?", nors sukeliąs dviprasmiškumą, buvo iliustruotas moterų su vaikais fotografijomis, įrodant, kad dažyti plaukus yra natūralu ir visai priimtina. Tos reklamos tikrai susilaukė pasisekimo, 1967 metais 40 procentų moterų Amerikoje mėgino keisti savo plaukų spalvą, ir plaukų dažų pramonė pasidarė milijoninis biznis.

Naujoviška reklama pasižymi kūrybingumu, vaizduotė ir geras skonis yra du elementai be kurių geras skelbimas yra neįmanomas. Reklama šiandien yra labai didelė jėga, kuri gali paveikti miljonus žmonių, tuo pačiu turėdama didelę įtaką krašto ekonomijai.

Skelbimus naudoja ne tik savo produktus norinčios parduoti firmos, bet ir politikai norį prieš rinkimus pristatyti save publikai. Reklama įspaudžia reklamuojamą produktą į mūsų pasąmonę, tai lyg paslaptingas balsas, kuris mums nurodo ir diktuoja. Reklamos išsiplėtimas parodo, kad šių laikų žmogaus dėmesys yra atviras ir absorbuojantis, kaip kempinė.

Skelbimai yra mūsų informacijos šaltinis, be jų mes gyvenime daug dalykų praleistume, reklama atkreipia mūsų dėmesį.

Reklamų agentūros yra išugdžiusios visą eilę technikų, kurie žino reklamavimo taisykles. Tačiau iš reklamos negalime išjungti meno elemento. Menas stimuliuoja idėjas ir emocijas, kurios motyvuoja veikti. Užtenka pavartyti žurnalus, kad matytume kokį didelį vaidmenį menas turi moderniuose skelbimuose. Meno darbai yra naudojami tiesioginiai ar kaip inspiracija idėjom, iliustracijom ar technikai.

• Madų ir grožio pasaulis

VEDA I. KAIRIENĖ

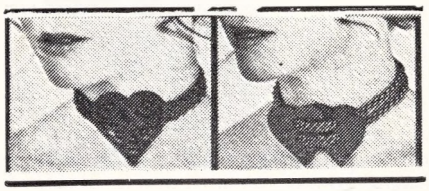

MAINOS RŪBAI MARGO SVIETO

Vistiek kokio amžiaus jūs bebūtumėt ar kokiose sąlygose begyventumėte, jums niekad, turbūt, mados tiek rūpesčio nesudarė, kaip per paskutiniuosius metus.

Žinoma, šių dienų mados nėra vienintelė mūsų laikų keistenybė. Juk rūbai reprezentuoja laiko dvasią ir aplinką, kurioje mes gyvename. Per paskutinį dvidešimtmetį beveik viskas pasaulyje apsivertė aukštyn kojom. Materialiniai atsiekimai ir įsigyvenusios tradicijos tapo nuvertintos ir daugelis žmonių ėmė galvoti, kad rūbai yra absoliučiai beprasmis priedas. Mums, gyvenantiems šaltame klimate, jie yra kasdieninė būtinybė ir norom nenorom jie tebeturi įtakos mūsų gyvenimui. Mūsų akys priprato prie visokių naujumų, neįprastų derinių, neįprastų pavidalų ir formų, net ir tokių, kurie anksčiau būtų laikomi neįmanomais, kenksmingais ir net skandalingais. Dabar jau pasidarė visiškai neaiški gero skonio ir grožio sąvoka.

Ar visa tai reikštų, kad mados ir skonio sąvoka jau visai palaidota? Kaikuriems griežtai tradicijų prisilaikantiems individams atrodo, kad tai tiesa. Kai keli madų ekspertai buvo paprašyti šiuo klausimu pasisakyti, jų pažiūra nebuvo tokia jau labai pesimistiška. Jų nuomone, mados nėra palaidotos, tik jos taip pasikeitė, kad sunku jose besusivokti. Rūbų mada, atrodo, vietoje anksčiau buvusios universalios, pasikeitė į labiau asmenišką ir individualią.

Montrealio madų kūrėjas Jack Gordon mano, kad šių dienų mados yra labai realistiškos, nes jose atsispindi labiau nei bet kada tikras dabarties gyvenimas. Prastos ir neįdomios medžiagos reprezentuoja šių dienų sumaišytą pasaulį. Tikra elegencija ir garsieji madų salonai jau negrąžinamoje praeityje. Šiandien mados pergreit keičiasi ir moterys negali sau leist investuot pinigus į rūbus. Būti madingai šiandien reikia keisti rūbus pagal nuotaiką ir laiko dvasią.

DIREKTORIJOS

LAIKOTARPIO

MADOS

Pagal Toronto madų kūrėją Marilyn Brooks, paskutiniosios "hippie" mados atpalaidavo moteris nuo bet kokių tradicijų. Šiandien nieko nėra negalimo. Moteris, kuri anksčiau dėvėjo Chanel eilutes, galbūt šiandien apsiaus mėlynus džinsus, o prie tų primityvių kelnių ji dėvės elegantišką, gerai pasiūtą palaidinę.

"Dabar, jei jūs jaučiatės esanti madinga, jūs ir iš tikrųjų esat madinga. Svarbiausia, kaip jūs tame rūbe jaučiatės ir kaip jūs ją dėvite", pareiškė montrealietis Jerry Belfer. "Madų pasaulis iš pagrindų pasikeitė. Dabar niekas masėms madų nebediktuoja ir nebėra kuo sekti. Anksčiau, su visais garsiais madų salonais, pasirinkimas buvo daug lengvesnis, bet ir nuobodesnis".

Šių dienų jaunimas, tačiau, apsivilko tam tikra apdriskusių kelnių ir apatinių baltinių uniforma, kuri lygiai tokia pat neįdomi, kaip ir vyresnių ponių megzta suknelė su žakietėliu, eilute perlų ir minko šalikėliu. Šių dienų madose atsispindi:"gyvenk šiandien" ir "gyvenimas toks trumpas" filosofija. Tad net ir pačios turtingiausios moterys dabar neskiria nė pusės tiek pinigų savo rūbams ir papuošalams, kiek prieš dešimtį metų. Vienintelės beatodairinio pinigų svaidymo atstovės be-

liko tik nuotakos, kurios nieko nesigaili savo vestuviniams rūbams.

Jack Margolio, vieno Montrealio salono savininko nuomone, madų šiandie vaikomasi lygiai kaip ir anksčiau. Kiekviena nori kuo nors pasirodyti ir kiekviena perka ką nors naujo. Mados eina tam tikrais ciklais. Mes pergyvename neįprastą, keistą ir sumaišytą periodą, bet netrukus rūbai vėl grįš prie labiau konservatyvios išvaizdos.

Seniau rūbų pirkimas buvo daug mažiau komplikuotas. Buvo taisyklės— nieko blizgančio dienos metu, niekad nemaišyk dviejų rūšių raštų, nesiderinančių spalvų. O kas darosi šiandien? Nors madų karaliai teigia, kad ir šiandie yra taisyklės, tik jos kitokios. Naujos, pagrindinės taisyklės — viskas priimtina, jei pasirinktas rūbas moteriai tinka, tinka jos gyvenimo būdui ir progai. Viskas priklauso nuo dėvinčiosios nuotaikos ir kaip ji tą rūbą prezentuoja. Nuotaika, pažiūra ir instinktas yra reikšmingiausi terminai šių dienų madose. Netinkamas rūbas yra tada, jei jis kompromituoja dėvinčiąją.

Ar moterys šiandien dėl madų nėra tikros ir abejojančios? Penkiasdešimt procentų madų kūrėjų atsakė — taip. Trisdešimt procentų — ne, o dvidešimt pripažino, kad yra šiek tiek netikrumo ir abejonių.

Ypatingai didelis skaičius abejojančių yra virš 30 metų grupėje. Joms rekomenduojama rengtis pagal savo nuovoką ir skonį, bet jos negali to suvokti. Vienintelė sąlyga būtų dėvėti tokius rūbus, kuriuos dėvint galima būtų gerai ir patogiai jaustis. Šių dienų mados pajautimas yra daugiau psichologinis. Svarbu kaip dėvinčioji į tą ar kitą rūbą reaguoja ir kaip ji jį dėvėdama elgiasi.

Moterys visais laikais dėl savo apsirengimo buvo šiek tiek netikros. Yra labai mažai moterų, kurios šioje srityje su nieku nesitarė ir rengėsi pagal savo individualų skonį. Dažnai septyniolikmetės klausia: "Kuo man apsivilkti? Kuo vilksiesi tu?" Kartais jos iš to amžiaus niekad neišauga.

Labai naudinga pasirinkti nuolatinę gerą rūbų krautuvę ir pasitarti su patyrusia pardavėja, kuri jums visada patarnauja. Taip pat, einant pirkti naują rūbą, geriau drauge nusivesti vyrą negu moterį. Jo nuomonė bus objektyvesnė.

Nenuostabu, kad moterų galvelės dėl madų šiandien susisuka. Anksčiau tam tikras stilius išsilaikydavo bent metus, dabar stiliai keičiasi kas mėnesį. Madų žurnalai gali padėti apsispręsti, tačiau visada galioja sena taisyklė — geriau nedasipuošti kaip persipuošti. Nieko nėra juokingesnio kaip persipuošusi moteris. Niekada nepatartina vergiškai sekti laikų madą, neatsižvelgiant į charakterį, amžių, ūgį ir svorį.

Moterys galėtų būti padalintos į dvi grupes — tos, kurios visada rengiasi

pagal savo charakterį ir išvaizdą ir, kurioms šiandien nėra jokio vargo prisitaikyti. Kitai grupei priklauso tokios, kurios, pranykus tradicijoms, pasimetė ir mielai grįžtų prie madų kūrėjų diktatūros.

Sunkiausia toms, kurios užaugo prie tam tikrų tradicijų ir pažiūrų. Rūbų pirkimas turėtų būti panašus į paveikslų pirkimą. Jūs neperkat paveikslo investacijai, bet perkat grožiui ir savo malonumui. Jei rūbas patraukia akį savo spalvomis ir forma, ir prie to dar jums tinka — pirkit.

Montrealietis Leo Chevalier sako, kad moterys šiandien nesugeba sudėti įvairių rūbų dalių į harmoningą ansamblį. Madų kūrėjas šiandien tikrai kuria, jis paima gerai atrodantį švarką, pasirenka visai skirtingos medžiagos sijoną, prideda kitos spalvos elegantišką palaidinę su šaliu, apjuosia liemenį plačiu diržu ir gauna kažką naujo ir originalaus. Kurti pačioms moterims nevisada pasiseka. Žinoma,

madų žurnalai su spalvotom nuotraukom gali daug padėti.

Daugelis moterų nenori būt priskirtos tam tikram tipui, bet geriau būtų jei jos su savo charakteriu susigyventų ir iš to padarytų kas įmanoma geriausio. "Pas mane ateina pirkėjos", sako Chevalier, "kurios atrodo lyg visą dieną būtų jodinėjusios arba žaidusios tenisą. Joms labai gerai tinka sportiški rūbai, sijonai, palaidinės, twydai, sportiniai apsiaustai. Bet eidamos vakare į balių, jos nori atrodyti labai moteriškos ir trapios, apsikraudamos mezginėliais, volanėliais ir smulkiais papuošalais. Tada jos atrodo juokingai. Jos turėtų dėvėti tokius rūbus, kokius jos dėvi dienos metu — palaidines ir sijonus, sportinių linijų apsiaustus, tik pasiūtus iš vakarinių medžiagų — šilko, aksomo ar brokato. Mano patarimas būtų: surask save, savo stilių ir jo nebandyk dirbtinai pakeisti".

* * *

• Šeimininkių kampelis

VEDA L. MURAUSKIENĖ

Avienos karbonadai su spanguolėm ir mandarinais

4 avienos karbonadai ½ inčo storumo,
1 šaukštas riebalų,
1 puodukas spanguolių košės,
½ šaukštelio druskos,
½ puoduko razinkų (nebūtinai),
1 dėžutė mandarinų (11 uncijų mandarin-oranges) nusausintų skiltelių.

Keptuvėje apkepinti abi puses karbonado. Pasūdyti ir sudėti spanguolių košę. Uždengti ir ant lengvos ugnies laikyti apie 20 minučių, retkarčiais pamaišant; sudėti mandarinus, razinkas ir uždengus dar palaikyti ant ugnies apie 10 minučių, ar kol mėsa bus minkšta. Duoti į stalą su virtais ryžiais.

"Pavlova" saldusis

4 kiaušinio baltymai,
1 puodukas vaisių cukraus pudros,
½ šaukštelio vanilės,
1 šaukštelis kukurūzų krakmolo (corn strach),
½ šaukštelio acto, truputį alyvos, vekuotų vaisių (fruit coctail ar kiwi), plakimo grietinėlės

Kiaušinio baltymus išplakti iki putos, pamažu įplakant vaisių cukraus pudrą. Baigiant plakti įdėti kukurūzų krakmolą ir plakti, kol puta pasidarys stangri. Palengva įmaišyti vanilę ir actą.

Iš vaškinio popierio iškirpti 8 inčų diametro apskritimą. Viršų patepti aliejumi ir išdėti išplaktą baltymų putą. Kraštus padaryti aukštesnius, kad gautųsi kiauto pavidalas. Uždėti ant sausainiam kepti skardos ir kepti prie 250 l. apie 2½ valandos ar kol kepsnys bus sausas.

Leisti atvėsti ir nuo popierio nuimti su pašildytu peiliu. Palaikyti apie valandą, kad sukietėtų. Tada į įdubimą sudėti nusausintus vaisius ir užpilti plakta grietinėle. Viršų galima apiberti kapotais riešutais.

Mėsa drebučiuose

Jautienos, kiaulienos ar veršienos gražus, lygus mėsos gabalas prismaigstomas lašinukų, dedamas į karštą vandenį su prieskoninėmis daržovėmis ir verdamas, kol suminkštėja.

Ataušusi mėsa supjaustoma plonais griežinėliais ir gražiai sudedama į pusdubenį, suderinant su virtomis daržovėmis. Užpilama drebučiais, išvirtais iš veršiuko kojų. Kad drebučiai būtų gražios spalvos, jie nuspalvinami padegintu cukrum. Puošiama citrinos griežinėliais ir žalumynais.

Daržovės drebučiuose.

Labai gražiai atrodo virtos daržovės, užpiltos skaidriais drebučiais. Kad drebučiai būtų stangresni, pridedama želatinos arba mėsos sultinys verdamas stipresnis t. y. labiau išgarinamas. Daržovės gali būti įvairios: morkos, pupelės, žalieji žirneliai, žalieji pipirai, žiediniai kopūstai (tik netinka raudonieji burokėliai). Į indą įpilami drebučių, o jiems sustingus, dedamos išvirtos daržovės (kiekviena daržovė atskirai) ir kietai virto kiaušinio griežinėliai. Viską išdėsčius užpilama likusiais drebučiais ir užšaldoma. Duodant į stalą, drebučiai išverčiami į plokščią lėkštę ir puošiami citrinų griežinėliais bei žalumynais.

Užkandžių lėkštės

Įdaryti pamidorai, agurkai ir kumpis

2 silkės, 2 rauginti agurkai, 2 koteliai saliero, 2 obuoliai, ½ svaro bulvių, ½ sv. keptos veršienos, ¼ sv. virto kumpio, 1 puodukas majonezo, truputį druskos.

Silkės išmirkomos, nulupamos ir išimami kaulai. Visi nurodyti produktai supjaustomi kubais, pasūdomi ir užpilami majenozu. Šiuo įdaru įdaromi pamidorai ir susukti virto kumpio griežinėliai.

Į pamidorus galima pridėti ir kokio nors užkandinio aptepo, pav., sviesto, šprotų ir kapoto kumpio. Į išskobtas agurko puseles (perpjautas išilgai) gerai tinka pridėti mėsos ar žuvies mišrainės su majonezu.

Lėkštėje išdėliojami salotų lapai ir ant jų sudedami įdaryti pamidorai, agurkai ir kumpio vamzdeliai. Papuošimui padedama kietai virto kiaušinio skiltelės.

Pamidorai įdaryti daržovių mišraine

Vidutinio dydžio pamidorams nupjaunamos viršūnės, šaukšteliu išimamos sėklos. Atskirai pagaminama daržovių mišrainė, kaip pav., kapoto saliero, žalio pipiro, svogūno, agurko, etc., sumaišoma su tirštu majonezu bei

prieskoniais ir kapotu kiaušiniu. Šia mase įdaromi pamidorai; sudedami į pusdubenį ir papuošiami karpytų salotų labais.

Įdaryti obuoliai

Nuluptiems obuoliams nupjaunamos viršūnės, krašteliai išpjaustomi danteliais, o vidus išskobiamas. Kad obuoliai nepajuoduotų, pamerkiami parūkštintame vandenyje. Juos nusausinus pridedame bet kokio įdaro: žuvies, baltos mėsos (veršienos, paukštienos) ar virtų daržovių mišrainės. Įdaryti obuoliai sustatomi į lėkštę ir papuošiami žalumynais.

* * *

Keletas receptų iš knygos "Valgių gaminimas ir namų prižiūrėjimas", sutaisė Amerikos Lietuvaitė, 1919 m. Rochester.

Bulvių dešraitės

2 puodukai išvirtų, sugrūstų bulvių,
2 puodukai išvirtos sukapotos mėsos,
2 kiaušiniai gerai išplakti,
3 šaukštukai druskos,
½ šaukštuko pipirų,
betkokių riebalų.

Sumaišyti bulves, mėsą, pipirus ir druską. Pridėti išplaktus kiaušinius. Daryti mažas dešraites, įvolioti į miltus ir sudėti į taukais pateptą skardą, uždedant po gabaliuką lašinių ar po truputį taukų ant kiekvienos dešraitės. Kepti karštame krosnyje, kol paruduos. Galima vartoti žuvį vietoje mėsos.

Prieskonių pyragas

1 kiaušinis,
1 puodukas cukraus,
4 šaukštai sviesto,
1 puodukas pieno,
3 šaukštukai kepimo miltelių,
1 šaukštukas cinamono,
1 šaukštukas gvazdikų,
1 puodukas razinkų,
2 puodukai miltų.

Kiaušinį gerai išplakti ir plakant sudėti cukrų. Pridėti ištirpintą sviestą, nuolat maišant, pamainomis sudėti persijotus miltus su kepimo milteliais ir prieskonius su pienu. Nuolat maišant sudėti sukapotas ir miltuose pavoliotas razinkas. Tada sudėti į riebalais pateptą formą ir kepti prie vidutinio karščio.

Vyno pyragas

¾ puoduko sviesto,
1½ puoduko cukraus,
2 puodukai miltų,
½ šaukštuko kepimo miltelių,
½ puoduko vyno (geriausia balto)
3 kiaušiniai.

Sviestą su cukrum trinti kol masė bus lygi ir gelsvos spalvos. Tada įmaišyti po vieną kiaušinį, vis plakant. Sudėti išsijotus miltus su kepimo milteliais. Gerai išplakus įmaišyti vyną. Formą iškloti riebalais pateptų popieriu; kepti karštoje krosnyje apie 40 minučių.

Obuolių pudingas

Supjaustyti (į keturias dalis ar smulkiau) 2 sv. obuolių, sudėti į sviestuotą formą. Užpilti sekančia tešla: 1 šaukštas sviesto, ½ puoduko cukraus, 1 kiaušinis, ½ puoduko pieno, 1 puod. miltų, 1 arb. šaukštelis kepimo miltelių, viską gerai išmaišyti. Kepti vidutinio karščio krosnyje, kol gražiai paruduos, valgyti šiltą su pienu.

Kepti pamidorai

Pamidorams nupjauti viršūnes, išimti sėklas; į vidų įleisti po vieną žalią kiaušinį, uždėti prieskonių (druskos, pipirų), ant viršaus užberti sausainių, įdėti po šmotelį sviesto, sudėti į sviestuotą formą, kepti labai karštoje krasnyje apie 10 min. Iš pamidorų liekanų padaryti padažą ir apipilti anpink iškeptus pamidorus.

Olandiškos bulvės

Bulves nulupti, viduryje išgręžti skylę, perkišti dešrelę; į kepimo formą įpilti truputį verdančio vandens, sudėti bulves su dešrelėm, ant kiekvienos uždėti rūkytų lašinukų; kepti, laistant esamu skysčiu, kol bulvės bus minkštos.

Burokėlių rūgštis

Burokėlius nulupti, sudėti į molinį indą, užpilti virtu-šaltu vandeniu, laikyti šiltoje vietoje porą dienų, kad parūgtų, vartoti sriuboms.

• Gėlės

Diefenbachija picta — Aracea, iš Brazilijos. Mėgsta šilumą, drėgmę ir pavėsį, saulės spinduliai kenksmingi. Vasarą dažnai laistyti; nuo kovo iki rugpjūčio kiekvieną savaitę trešti; nuo rugsėjo iki vasario — mažiau laistyti; persodinti kas dveji metai. Geriausiai laikyti prie šiaurinio lango šviesos.

• Atsiųsta paminėti

Vaišvilkas — Juozas Kralikauskas; Lietuviškos Knygos Klubo leidinys — 1971 m., istorinis romanas, trečia serijinė knyga (Titnago Ugnis — 1962 m. ir Mindaugo nužudymas 1964 m.); 234 pusl.; kaina — 4,.50 dol.

"Trys J. Kralikausko romanai, nors surišti istorinių įvykių, kiekvienas turi gana savitą sukirpimą, savitus akcentus ir savitą įvykių įtampos lauką" K. Bradūnas.

Ilgiuosi Tavęs — Antanas Skirka; pasakojimų ir legendų rinkinys — išleido Žemaičių Knygos mėgėjų ratelis Gintaras Nr. 3, Australijoje; aplanką piešė inž. A. Jakštas; tiražas 750 egz.; kaina — 3 dol.; 176 pusl.

Viena Saulė Danguje — Marija Jurgita Saulaitytė; eilėraščių rinkinys; 94 pusl.; dailininkė — Zita Sodeikienė; išleido Akademinės Skautijos Leidykla Gaiva.

200,000,000 and Lithuania — Algirdas Gustaitis; informacinis leidinys anglų kalba; išleido L. B. Los Angeles skyr. jaunimo sekcija.

Lietuvių Dienos — mėnesinis iliustruotas lietuvių-anglų kalbomis lietuvių kultūros ir visuomeninio gyvenimo žurnalas; vyr. redaktorius — Bern. Brazdžionis; leidėjas — A. Skirius; adresas — 4364 Sunset Blvd., Hollywood, Calif. 90029, USA.; prenumerata metams — $8.

Skautija — Lietuvių Skautų sąjungos vadovybės biuletenis; redaguoja redakcinis kolektyvas: A. Saulaitis, R. Gudaitienė, Č. Kiliulis; administracijos adresas: K. Šimėnas, 45 Alban St., Dorchester, Mass. 02124, U.S.A.

Šaltinis — tikybinės ir tautinės minties žurnalas; leidžia — Šv. Kazimiero S-ga; redaktorius - kun. S. Matulis M. I. C., adresas — 16, Hound Rd., West Bridgford Nottingham NG2 6AH, England; prenumerata metams — 15 šil. (2 dol.).

Krivūlė — Vak. Europos Lietuvių Sielovados leidinys; red. kun. P. Celiešius; 8939 Bad Woerishofen, Kirchenstrasse 5, W. Germany; vieno nr. kaina — 0.35 dol.

Eglutė — iliustruotas vaikų žurnalas; redaguoja ir leidžia N. P. M. Seserys, Putname; išeina kas mėnesį, metinė prenumerata $5; adresas: Eglutė — Immaculate Cenception Convent, Putnam, Conn. U. S. A. 06260.

Ateitis — Moksleivių Ateitininkų Sąjungos Leidinys; red. kolektyvas; red. adresas: 7121 South Francisco Ave., Chicago, Ill. 60629, U. S. A.; prenumerata 7 dol. metams (10 numerių).

Šv. Pranciškaus Varpelis — religinio patriotinio turinio žurnalas; leidžia pranciškonai; red. kun. V. Gidžiūnas, O.F.M.; viršelis dail. P. Jurkaus; kaina metams 3 doleriai; adresas: 680 Bushwick ave., Brooklyn, N.Y. 11221, U.S. A.

Museum Review — Balzeko Lietuvių Kultūros Muzėjaus Čikagoje Biuletenis.

Moterų Dirva — L. R. K. Moterų Sąjungos leidinys; redaktorė — Mrs. Dale Murray; adresas — 3005 N. 124 St., Brookfield, WI, 53005, U. S. A., prenumerata metams — $2.50 Amerikoje, kitur — $3.

Pasaulio Lietuvis — Pasaulio Lietuvių Bendruomenės valdybos leidinys; redaktorius — Stasys Barzdukas; adresas — 18308 Hiler Ave., Cleveland, Ohio 44119, U. S. A.; prenumerata metams — $2.

Liet. Kat. Moterų Organizacijų Pasaulinės Sąjungos Žinios — Adresas: LKMOPS žinios, c/o Mrs. A. Radzivanas, 84—16 110th St. Richmond Hill, N.Y. 11418.

NAUJA PLOKŠTELĖ

— Šiomis dienomis pasirodė nauja plokštelė "Lietuvių kompozitorių dainų rečitalis", dainuoja Stasė Klimaitė, sopranas, akompanuoja A. Kučiūnas.

Plokštelėje telpa 14 dainų, parašytų pagal mūsų poetų tekstus (Binkio, Kiršos, Tysliavos, Putino, Maironio, Jakšto, Buivydaitės) ir harmonizuotų liaudies dainų. Kompozitoriai: M. Petrauskas, J. Tallat-Kelpša, A. Vanagaitis, S. Šimkus, Laumenskienė, J. Gruodis, J. Naujalis, Vl. Jakubėnas, S. Sodnys-Sodeika, J. Gaidelis ir Kazys Vikt. Banaitis.

Tai vertingas mūsų vokalinės literatūros rinkinys, kuriame geri tekstai, individuali muzika ir nuoširdi interpretacija sudaro meninę sintezę.

Aplanką piešė dail. Alf. Docius. Plokštelę dailiai išleido "Lietuvių Dienų" leidykla, 4364 Sunset Blvd., Hollywood, Calif. 90029. Kaina $5.

GARBĖS PRENUMERATOS:

Černienė F., Chicago, Ill., Dėdinienė E., Brooklyn, N. Y., Gaižutienė J., Oakville, Conn., Juršėnaitė G., Chicago, Ill., Mačernienė R., Chicago, Ill., Stepaitienė E., Toronto, Ont., Vyšniauskienė O., Chicago, Ill.

ŽURNALUI AUKOJO:

$30.00 — Lietuvių Moterų Klūbas, Waterbury, Conn.,

$25.00 — K. L. K. Moterų Draugija, Delhi, Ont.,

$20.00 — K. L. K. Moterų Šv. Jono par. Draugija, Toronto, Ont.,

$15.00 — Kardelienė E., Montreal, Que.,

$5.00 — Budninkienė J., Hamilton, Ont., Dėdinienė E., Brooklyn, N. Y., Girdauskienė S., Chicago, Ill., Gustainienė O., Don Mills, Ont., Šimoliūnienė S., Chicago, Ill., Staugaitienė Z., St. Catharines, Ont.

$3.00 — Bublienė, S., Detroit, Mich., Jasienė P., New London, Conn., Kapočienė M., Dorchester, Mass., Kriaučeliūnienė S., Highland, Ind.

$2.00 — Adomaitienė O., Rochester, N. Y., Biliūnienė J., Centerville, Mass., Budžinauskienė A., Waterbury, Conn., Deksnienė A., Hamilton, Ont., Gečienė M., Toronto, Ont., Kazlauskienė O., Cicero, Ill., Lesevičiūtė B., Chicago, Ill., Salučkienė M., Rockford, Ill., Svetulevičienė O., Keswick, Ont., Tarutienė B., Willowick, Ill., Valiušaitienė J., Stamford, Conn.

$1.00 — Ambraziejienė R., Newark, N. J., Barškėtienė E., Chicago, Ill., Bridžiuvienė E., Cleveland, Ohio, Dabrilienė B., Cleveland, Ohio, Jurienė J., Chicago, Ill., Kanapkienė O., Toronto, Ont., Kazlauskienė G., Waterbury, Conn., Liačienė S., Toronto, Ont., Lukošienė B., Langton, Ont., Simėnienė A., St. Catharines, Ont., Stapulionienė U., Sodus, Mich., Virbalienė V., Omaro, Wisc.

PRAŠOME
NEPAMIRŠTI
SUMOKĖTI
"MOTERS"
PRENUMERATĄ
Administratorė